

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TR, Balıkesir University, Institute of Health Sciences

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ŞİDDET VE
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ (BALIKESİR
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YL-21.05

MUSTAFA AHMED OBAID OBAID

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Bilim Alan Kodu: 130115

BALIKESİR
2021

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN
SPORDA ŞİDDET VE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ (BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
YL-21.05**

MUSTAFA AHMED OBAID OBAID

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FAHRİ AKÇAKOYUN**

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Bilim Alan Kodu: 130115**

**BALIKESİR
2021**

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
çerçevesinde **Mustafa Ahmed Obaid OBAID** tarafından yürütülmüş ve
tamamlanmış olan

**“Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve İstenmeyen
Davranışlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Balıkesir Üniversitesi
Örneği)”**

başlıklı tez çalışması,
Balıkesir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
ilgili maddeleri uyarınca aşağıdaki jüri tarafından
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 12 / 07 / 2021

TEZ SINAV JÜRİSİ

Doç. Dr. İlhan ADILOĞULLARI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
(Başkan)

Prof. Dr. Fahri AKÇAKOYUN
Balıkesir Üniversitesi
Üye (Danışman)

Dr. Üyesi Nahit ÖZDAYI
Balıkesir Üniversitesi
Üye

Yukarıdaki Doktora/Yüksek Lisans Tezi,
sınav jüri üyeleri tarafından imzalanarak 04 / 08 / 2021 tarihinde teslim
edilmiştir.

Prof. Dr. Osman İrfan İLHAK
Enstitü Müdürü

BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıpları kabullendiğimi **beyan ederim.**

12/07/2021

Mustafa Ahmed Obaid OBAID

İTHAF

Annem'e ve Babam'a ithafen ...

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın **Prof. Dr. Fahri AKÇAKOYUN**'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım, çalıőmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli hocam **Arş. Gör. Tarık BALCI**' ya ve değerli arkadaőım **Yılmaz DENİZ**'e teőekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli Annem'e ve Babam'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar DİZİNİ	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	3
1.5. Araştırma ile İlgili Problemler.....	4
1.5.1. Araştırma ile İlgili Alt Problemler.....	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Şiddetin Anlamı ve Etimolojisi.....	5
2.2. Şiddetin Tanımı ve Kavramı.....	6
2.3. Şiddetin Tarihi.....	8
2.4. Şiddetin Kültürel Kökenleri.....	9
2.5. Şiddet ve Saldırganlık Kuramları.....	11
2.5.1. İçgüdü Kuramı.....	11
2.5.2. Biyolojik Kuramı.....	12
2.5.3. Engelleme-Saldırganlık Kuramı	12
2.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	13
2.5.5. Davranışçı Kuramı.....	14
2.5.6. İpucu-Uyarılmışlık Kuramı.....	15
2.5.7. Psikanalitik Kuramı.....	15
2.5.8. Dürtü Kuramı.....	17
2.6. Şiddetin Türleri.....	17
2.7. Sporda Şiddet ve Saldırganlık.....	19
2.7.1. Sporda Şiddet.....	19
2.7.2. Futbolda Şiddet.....	21
2.8. Spor Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler.....	23

	<u>Sayfa No</u>
2.8.1. Demografik Faktörler.....	23
2.8.1.1. Yaş.....	23
2.8.1.2. Cinsiyet.....	23
2.8.1.3. Fizik ve Coğrafi Çevre.....	24
2.8.2. Sosyolojik ve Kültürel Faktörler.....	25
2.8.2.1. Aile.....	25
2.8.2.2. Eğitim.....	26
2.8.2.3. Sosyal Tabakalar	27
2.8.2.4. Kültür.....	29
2.9. Diğer Faktörler.....	31
2.9.1. Kitle İletişim Araçlarının Seyircileri Üzerine Etkisi.....	31
2.9.2. Hakemlerin Seyirciler Üzerine Etkisi.....	33
2.9.3. Antrenörlerin Seyirciler Üzerine Etkisi	34
2.9.4. Yöneticilerin Seyirciler Üzerine Etkisi.....	35
2.9.5. Amigoların Seyirciler Üzerine Etkisi.....	36
2.9.6. Futbolcuların Seyirciler Üzerine Etkisi.....	37
2.9.7. Güvenlik Güçlerinin Seyirciler Üzerine Etkisi.....	37
2.10. Türkiye’de ve Dünyada Sporda Yaşanan Bazı Şiddet Olayları.....	38
2.10.1. Dünyada Sporda Yaşanan Bazı Şiddet Olayları.....	38
2.10.2. Türkiye’de ve Dünyada Sporda Yaşanan Bazı Şiddet Olayları.....	43
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	46
3.1. Araştırmanın Modeli.....	46
3.2. Evren ve Örneklem.....	46
3.3. Verilerin Toplanması.....	46
3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu.....	47
4. BULGULAR.....	48
5. TARTIŞMA	62
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKLAR.....	69
ÖZGEÇMİŞ	79
EKLER.....	80
EK-1. ETİK KURUL ONAYI.....	80
EK-2. ANKET FORMU	83

ÖZET

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ŞİDDET VE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ (BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Bu araştırmanın amacı, Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin incelenmesi ve sportif olaylara olan ilgi düzeylerinin belirlenmesidir.

Araştırmaya, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler katılmıştır. Araştırmaya, %50.4'ü (n=194) erkek, %49.6'sı (n=191) kadın olmak üzere toplam 385 öğrenci katılım göstermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesinde Şeker (2011) tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 26.0 for Windows ile analiz edilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Verilerin analizinde kişisel bilgi değişkenleri (yaş, cinsiyet vb), frekans ve standart sapma, aritmetik ortalama ve ki-kare analizleri kullanılmıştır. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak ayarlanmıştır.

Bu çalışma sonucunda; Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören kadın ve erkek öğrencilerin önemli çoğunluğunun sporda şiddet eylemlerini ve istenmeyen davranışları onaylamadıkları bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor, şiddet, sporda istenmeyen davranışlar

ABSTRACT

EXAMINING THE OPINIONS OF THE STUDENTS OF FACULTY OF SPORTS SCIENCES ON VIOLENCE AND UNWANTED BEHAVIORS IN SPORTS (BALIKESİR UNIVERSITY SAMPLE)

The purpose of this study is to examine the opinions of students who study at Balıkesir University Faculty of Sports Sciences against violence and misconduct in sport and to determine their level of interest in sporty events.

Students studying at Balıkesir University Faculty of Sport Sciences participated in the research in the 2020-2021 academic year. A total of 385 students, 50.4% (n=194) male and 49.6% (n=191) female, participated in the research. A questionnaire developed by Şeker (2011) was used to determine the views of the students participating in the research on violence and undesirable behaviors in sports. The obtained data were analyzed with (SPSS) 26.0 for Windows and presented in tables. Personal information variables (age, gender, etc.), frequency and standard deviation, arithmetic mean and chi-square analyzes were used in the analysis of the data. The level of significance in the analyzes was set as 0.05.

As a result of this study; It was found that the majority of male and female students studying at Balıkesir University Faculty of Sports Sciences did not approve of violent acts and undesirable behaviors in sports. It can be said that male students have a higher tendency towards violence and unwanted behaviors in sports than female students.

Keywords: *Sport, violence, undesirable behaviors in sports*

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1. Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşlarına Göre Dağılımları.....	48
Tablo 4.2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	48
Tablo 4.3. Araştırmaya Katılan Bireylerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.....	48
Tablo 4.4. Araştırmaya Katılan Bireylerin Aylık Ortalama Gelir Dağılımları.....	49
Tablo 4.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Sigara Kullanıyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	49
Tablo 4.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Alkol Kullanıyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	50
Tablo 4.7. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Oturduğunuz Evde Kiminle Yaşıyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	50
Tablo 4.8. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Yaşadığınız Mahalle – Çevre Hangisidir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	51
Tablo 4.9. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Takım Tutuyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Karşılaştırılması.....	51
Tablo 4.10. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Tuttuğunuz Takımın Taraftarı Olarak Kendinizi Ne Kadar Fanatik Görüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Karşılaştırılması.....	52
Tablo 4.11. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Taraftarların Sahaya Yabancı Madde Atmasını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	52
Tablo 4.12. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Sporcuların Bahis Oynamalarını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	53
Tablo 4.13. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Sporcuların Maçı Kazanmak İçin Hile Yapmalarını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.14. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Fair-Play Açısından Spora Şike Olaylarının Karışmasını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.15. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Sporcuların Doping Kullanmasını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	55

Tablo 4.16. Araştırmaya Katılan Bireylerin Genel Olarak Sporda İstenmeyen Davranışları Uygun Bulup Buldukları ile İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.17. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Sporcular Tarafından Hakemin Hatalı Kararları Neticesinde Hakeme Yapılan Saldırgan Şekilde İtirazları Uygun Bulup Bulmadıkları” Hakkındaki Görüşlerinin Karşılaştırılması	56
Tablo 4.18. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Spor Yöneticileri Tarafından Hakemlere Yönelik Saldırgan Davranışları Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	57
Tablo 4.19. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Hakem Kararlarının Hatalı Olduğu Gerekçesiyle Antrenörlerin Hakemlere Karşı Saldırgan Tepki Göstermelerini Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması	58
Tablo 4.20. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Hakem Kararlarının Hatalı Olduğu Gerekçesiyle Taraftarların Hakeme Karşı Saldırgan Tepki Göstermesini Uygun Bulup Bulmadıkları” ile İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	58
Tablo 4.21. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Taraftarların Takımın Başarısızlığı Nedeniyle Kulüp Yönetimine Karşı Saldırgan Şekilde Hareket Etmelerini Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	59
Tablo 4.22. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Taraftarların Takımın Başarısızlığı Nedeniyle Kendi Takımına Karşı Saldırgan Bir Şekilde Hareket Etmelerini Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	60
Tablo 4.23. Araştırmaya Katılan Bireylerin “Taraftarların Takımın Başarısızlığı Nedeniyle Kendi Antrenörüne Şiddet İçerikli Eylemlerde Bulunmalarını Uygun Bulup Bulmadıkları” İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması	60
Tablo 4.24. Araştırmaya Katılan Bireylerin Genel Olarak Sporda Şiddet Davranışları Uygun Bulup Bulmadıkları İle İlgili Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	61

1. GİRİŞ

Şiddet, birçok farklı yönü olan ve insan kültürü kadar eski bir olgudur. İçeriği ve bağlamı, zamana ve sosyo-kültürel yapıya göre değişebilir (Kocacık, 2001). Kelimenin günlük anlamı incelenecek olursa, anlam çeşitliliğine nerede ulaşılabileceği anlaşılabilir. Temel kavram "güç" dür. Dolayısıyla şiddet söz konusu olduğunda anlaşılacak bir "bedensel davranış ve eylem" dizisi olmaktadır. Şiddet her şeyden önce vurma ve kötü muamele eylemidir. Bu yüzden hep bir iz bırakır (Michaud, 1996).

Şiddet kelimesi Türkçe'ye Arapçadan giren ve "peklik", "sertlik", "sıkılık", anlamlarına sahip bir kelimedir. Anlamı, bazı farklılıklarla İngilizce ve Almanca karşılıklarından farklıdır (Dursun, 2011). Genel olarak şiddet kelimesi aşırı duygusal durumu, bir fenomenin yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışını ve eylemi tanımlar (Yetim, 2000). Başka bir tanıma göre de şiddet, fiziksel hasar ve ölümü içerebilen fiziksel, sözlü ve sembolik gücün yanı sıra öznenin kendisine ve başkalarına yönelik bir tehdidi olarak ifade edilmiştir (Doğan, 2000).

Spor, özellikle kalabalıklar, şampiyonlar ve madalya üçlü oluşun, ya da görsel unsuru ön plana çıkan, kitleleri arkalarına çeken, siyaset ve felsefe için bir tanıtım aracı olabilen, değiştirilerek teşvik edilen insani bir uygulamadır. Bir toplumun özünü oluşturan önemli unsur, içinde bulunduğu spor ve bu spor dalına olan övgüsüdür. Toplumda egemen olan sporun yapısındaki araştırmalar o toplum ve kültürü hakkında önemli ipuçları vermektedir (Yetim, 2000).

Spor kitlelerinin şiddetine ilişkin çok fazla tarihsel araştırma olmamasına rağmen, mevcut tarihsel kanıtlar bu fenomenin spor tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir (Smith, 1983). Şiddet her zaman sporun doğasında var olmuştur ve tarihte ilk spor organizasyonları savaş ve savaş hazırlığı için yapılmıştır. Spor, oyun ve eğlence amaçlı yapılmış olsa da içinde her zaman savaşçı kuralları bulunmuştur.

Spor kültürü, yaralanma, sakatlanma ve hatta ölümü barındırmaktadır (Gülahmetoğlu, 2015).

İnsanın doğası gereği farklı düşünceleri ve algıları vardır. Fanatik ve holigan taraftar gruplarındaki bireyler, hakem kararları, sporcu veya antrenör tutumları gibi nedenlerle şiddet ve kargaşaya sebep olabilmektedir. Toplumsal olaylara da neden olan toplumsal tepki ve politik nedenler, şiddet ve düzensizliğin tetikleyicisi olabilmektedir (Okur, 2015).

Futbolda şiddetin en önemli kaynağı "iyi takım-kötü sonuç" çelişkisidir. Bu tutarsızlık, bir bireyin kendini tanımlamasında takım sembollerinin yeri arttıkça artacaktır. Tutarsızlığın artması baskıyı artıracığından, kişi bu tutarsızlığı çözebilmek için uygun yükleme kaynaklarına yönelecektir (Pulur ve ark., 2004).

Futbol, gezegende en çok izlenen ve sponsor olunan spor olduğundan bu spor branşlarının en yaygın olanıdır. Futbol bir spor olarak aynı zamanda şiddet unsurlarının sahnelemesini içeren bir fenomen olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin birbirleriyle savaşmasına neden olacak seviyelere ulaşan futbol maçlarındaki olaylar, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine veya yaralanmasına neden olmuştur (Arıkan, 2007).

Spor, öncelikle rekabetçi bir faaliyet olsa da genellikle evrensel değerler ve yasalar tarafından yönetilen bir eğlence biçimi olarak kabul edilmektedir. İnsanlar spor yoluyla sevmeye, barışmaya ve yarışmaya teşvik edilir. Rekabetin varlığı nedeniyle, belirli durumlarda istenmeyen şiddet olaylarına maruz kalabilir. Bu şiddet olayları, basit hakaretten kasıtlı yaralanmaya ve ölüme yol açabilecek ciddi seviyelere kadar değişebilmektedir (Arıkan, 2007).

Sporda şiddet olaylarının ortadan kaldırılabilmesi için, önce saldırganlık ve şiddeti doğuran sebeplerin ortadan kaldırılması gerekir. Her şeyden önce ülkedeki eğitim sisteminde ve politikalarında spor eğitimi zamanında ve yeterince öğretilmeli ve uygulanmalıdır (Yetim, 2010). Bu nedenle, bu çalışmada Balıkesir Üniversitesi'ndeki öğrencilerin spor şiddetine ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin incelenmesi ve spora olan ilgi düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin incelenmesi ve sportif olaylara olan ilgi düzeylerinin belirlenmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bazı toplum kategorileri arasında şiddete başvurmak, belirli hedeflere veya kendi başına bir sonuca ulaşmak için bir araç olarak kabul edilir ve şiddet -bir araç veya amaç- ne olursa olsun, toplumda hüküm süren dengesizlik ve çözülme durumunu yansıtır. Sporcu veya sporla ilgilenen kategorileri arasında şiddet ve istenmeyen davranışlar sürekli arttığı için, bu çalışma Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin sporda şiddete ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerini belirlemektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 300 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara yönelik görüşleriyle sınırlıdır.
3. Bu araştırmada elde edilen bulgular anket sorularıyla ortaya konmuştur.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Ölçme araçlarının oluşturduğu soruları öğrencilerin doğru olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.
2. Ankete katılan öğrencilerin görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmıştır.
3. Anket prosedürleri doğru olarak uygulanmıştır.

1.5. Araştırma ile İlgili Problemler

1. Öğrencilerin sporda istenmeyen davranışlar konusundaki görüşleri ne durumdadır?
2. Öğrenciler şiddete yönelik davranışlar konusunda ne düşünmektedir?

1.5.1. Araştırma ile İlgili Alt Problemler

1. Öğrenciler tuttukları takımın taraftarı olarak kendilerini ne kadar fanatik görmektedirler.
2. Öğrencilerin istenmeyen davranışlara karşı görüşleri, cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin sporda şiddet içeren davranışlara karşı görüşleri, demografik cinsiyet değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Şiddetin Anlamı ve Etimolojisi

Şiddet, birçok farklı yönde ve insan kültürü kadar eski bir durumdur ve içerik ve bağlam, zaman ve sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak değişebilir (Kocacık, 2001). John Dewey, güç veya enerji, zorlayıcı kuvvet ve şiddet olarak üç farklı "kuvvet" kavramını birbirinden ayırır. Güç veya enerji, hedeflere ulaşma ve gerçekleştirme ve yapmadaki kapasitesi, yapma gücü olarak tanımlanırken, şiddet, yanlış kullanma gücü veya enerji uygulanması biçimi olarak nitelendirilmektedir. Bu anlamda Dewey'e göre şiddet tanımının, enerjinin veya gücün olumsuz ve pozitif kullanımına dayandığı görülmektedir. Negatif enerji kullanımı şiddet olarak tanımlanırken, pozitif kullanım şiddet içermemektedir (Dursun, 2011).

Çağdaş Fransızca sözlükler şiddeti:

- a) Kuvvet veya baskı uygulayarak bir şeyi kendi iradesine aykırı bir şekilde yapmak veya yaptırmak.
- b) Şiddet kullanma eylemi.
- c) Duyguları kabaca ifade etme eğilimi.
- d) Bir şeyin karşı ezici gücü.
- e) Bir eylemin kaba doğası olarak tanımlamaktadır.

Bu tür farklı anlamlar iki ana yönde özetlenebilir: "Şiddet" terimi, bir yandan gerçekleri ve eylemleri, diğer yandan güç, duygu veya bir doğa unsurunun varoluş biçimini belirler. Doğanın şiddeti ya da bir tutku, ilk anlamda barışçıldır (Michaud, 1996).

2.2. Şiddetin Tanımı ve Kavramı

Dünya genelinde her yıl milyonlarca insanın şiddet sonucu yaşamını yitirmesi, şiddet fikrini toplumun öncelikle ele alması gereken sorunlardan biri haline getirmektedir. Sebep ne olursa olsun, insanların kaba kuvvet uygulamaları ve farklı şekillerde zorbalık yapması mantık veya felsefe olmaksızın kabul edilemez olarak görülmektedir. Literatürdeki şiddet tanımlamalarına bugüne kadar baktığımızda yakın tanımlamalar görmekteyiz (Gümüştül, 2016).

Şiddet kelimesi, Arapça'dan dilimize gelen bir kelimedir. "Sıkılık", "sertlik", "peklik" anlamları vardır. Haliyle İngilizce ve Almanca'daki muadillerinden bazı farklılıklar göstermektedir. Örneğin, İngilizce'deki şiddet kelimesi Latince violentus ve violare'den gelmektedir. Wade'e göre kuvvet, güçlü, şiddetli, sert, zor, taşma anlamına gelen birincisi, "bir şeyin yapılma tarzını" vurgularken, diğeri, violare, incitme, zarar verme, bozma, lekeleme, tecavüz, zorlama, çiğneme anlamına gelir ve "ne yapıldığını" vurgular. Bu nedenle, kelimenin İngilizce kullanımının Latince köklerinde göze çarpan ilk şeyin, biri genellikle kuvvet fiili, diğeri ise ihlal içeren iki temel anlamı olduğu sonucuna varılmıştır (Dursun, 2011).

Goswami'ye (1995) göre şiddet; fiziksel saldırganlıkla eş anlamlıdır. Şiddet; bireye ve topluma zarar vermeyi veya etkilemeyi amaçlayan bir eylemdir. Şiddet genellikle gayri meşru güç kullanımı olarak düşünülmektedir.

Şiddet kavramı da tıpkı saldırganlıkta olduğu gibi ben-merkezli bir konuma sürüklenmiş bir insanın kendi dışında kalan öğelere yönelttiği acı verici davranış örüntülerini ifade etmektedir. İnsanların bedensel bütünlüğüne karşı ikinci bir şahıs tarafından dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici davranışa şiddet adını vermekteyiz (Vatandaş, 2003). Şiddet kavramının farklı dillerde farklı içerikleri kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin, şiddet kelimesinin İngilizcedeki ve Fransızcadaki anlamları karşılaştırıldığında, bu kelimenin kavramsal olarak çift anlamı ve göreliliği olduğu söylenebilir. İngilizcedeki birincil anlamı, fiziksel saldırganlık ya da yaşadığı bir haksızlık" olmasına rağmen, Fransızcada, kelimenin iki temel anlamı vardır. Birinci anlamı İngilizcedeki anlamına yakındır. İkincil anlamı ise, "Rıza göstermesini sağlamak için birine baskı uygulama düşüncesi" anlamındadır (Sıvıkcıgil, 2019).

Sosyolog Nieburg'a göre şiddet, 'kişilere veya mülke zarar vermek veya zarar vermek için doğrudan veya dolaylı eylem' olarak tanımlanmaktadır. Graham ve Gurr'a göre 'şiddet', 'dar anlamda' 'insanlara zarar vermeyi ve mülke zarar vermeyi amaçlayan eylemler' olarak tanımlanıyor. Bu tür eylemler sosyal veya kişisel düzeyde iyi veya kötü olarak görülebilir, ancak bunlar ne iyi ne de kötüdür. Bu, hareketin kime karşı olduğuna ve onu kimin başlattığına göre değişir' diye yazmışlardır (Michaud, 1996).

Şiddet kelimesi genellikle ilk olarak fiziksel şiddeti akla getirir. Ancak farklı kaynaklarda şiddet, bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına neden olan fiziksel veya her türlü hareket, davranış veya muamele olarak tanımlanmaktadır (Ayan, 2006).

Şiddet, kelimenin tam anlamıyla, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluğu ifade eder. Bu olumsuzluğun sonucunda akla gelen iki terimden biri güç, diğeri ise saldırganlıktır (Mutlu, 1991).

Türkçede şiddet; karşıt görüşlere sahip olanlara bir hareketin derecesi, gücü, şiddeti, sertliği, kaba kuvvet kullanımı olarak tanımlanmıştır (Gümüştül, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti, bireye, başka bir kişiye, bir gruba veya bir topluluğa yönelik, muhtemelen yaralanmaya, ölüme, psikolojik hasara, gelişimsel bozukluğa veya yoksunluğa yol açan fiziksel veya psikolojik güç eylemlerinin bilinçli olarak gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Bu eylemlerle tehdit edildiğini ifade etmektedir (Krug ve ark., 2002). Acet (2001) şiddeti bir hareketi, kuvveti veya gücü değerlendirmek, sert davranmak ve kaba kuvvet kullanmak olarak tanımlamıştır.

Şiddet kavramı, kaba kuvvet kullanılarak yapılan sertlik, sert ve katı davranış olarak tanımlanmaktadır. Şiddet olaylarında; İnsanları yıldırma veya korkutma için oluşturulan bir olay veya girişim olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996).

Şiddetle ilgili davranışlar; hukuka uymama, kişiye zarar verme, haysiyete hakaret etme, barışa son verme, haklarını çiğneme, zarar verme ve güç kullanma şeklinde kendini gösterir (Ertan, 1996). Sonuç olarak şiddet, bir insanın fiziksel veya ruhsal haysiyetine yönelik her türlü maddi veya manevi olumsuzluk olarak

tanımlanmaktadır. 21. yüzyılda yaşanan birçok şiddet olayı bu çağın şiddet yüzyılı olarak anılmasına neden olmuştur. Örneğin; 11 Eylül saldırıları, İstanbul'da birçok kişinin ölümüyle sonuçlanan bombalı saldırılar, özellikle doğu ve güneydoğuda yaşanan terör eylemleri, Suriye'deki iç savaş, tüm dünyayı kasıp kavuran ekonomik sıkıntılar ve insanlar arasında var olan hoşgörünü yoksunluğu sonucu bireysel şiddet ve şiddete dayalı suç eylemlerinin artışına neden olmaktadır. Bu sebeple içinde bulunulan yüzyılın yine şiddet yüzyılı olarak tanımlandığını bizlere göstermektedir. Şiddet, günümüzde toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve insanların her an şiddet eğiliminde olduğunu gözler önüne sermiştir. Şiddetin toplum içerisinde yaygınlaşması, halkı korku çemberinin içine almaktadır. Bu nedenle şiddeti sosyo kültürel bir perspektifle ele almak gerekmektedir (Sıvıkcıgil, 2019).

Sonuç olarak şiddet, temel özelliklerine rağmen zamana ve kültüre göre değişen sosyal bir olgudur. Şiddet içeren bir olay, farklı kültürlerde ve aynı toplum içinde farklı zamanlarda farklı şekilde görülebilir. Kültürler geliştğinde sosyal normlar da değişir. Şiddet, tek bir nedeni olmayan çok yönlü bir fenomen olarak kendini gösterir. Şiddet durumunda ekonomik, psikolojik ve sosyal yönler bir arada var olur. Şiddeti tek bir kaynağa indirgediğinizde, sorunu doğru bir şekilde tanımlamak ve doğru çözümler geliştirilmesini zorlaştırır (Ayan, 2006).

2.3. Şiddetin Tarihi

Şiddetin tarihi insanlık kadar eskidir. Çatalhöyük buluntuları, en eski şehir yaşamı deneyimlerinin sanat eserleriyle ilgili en son çalışmalardır ve bizlerle aynı stresleri yaşamış olabileceklerini düşündürmektedir. İngiliz ve Kaliforniyalı arkeologlar, Çatalhöyük'te 9000 yıl önce ortaya çıkarılan fresk ve heykellerin, şehir hayatının yarattığı gerilimi atmalarına yardımcı olan bir emniyet valfi olduğu düşünülüyor. Üç yıl çalışan ekip, burada ortaya çıkan fresk ve heykellerin yüzde 90'ının başları kesilmiş insanları simgelediğini öne sürmüştür (Tek, 2002).

Şiddet tarihi, toplumsal bir olgu olarak geçmişten günümüze kadar pek çok düşünürün ilgisini çekmiştir. Bunlardan birisi de Hegel'dir. Hegel'in diyalektik felsefesine göre şiddet, toplum tarihinin akılcılığını bütünleştirici bir özelliğe sahip

olduğu kadar Őuurunun dođuŐunun sebebidir. Ona göre Őuur hayattan doğar ve “baŐkasına” tepkide bulunmak suretiyle “kendisi iÇin” olur. Diğer taraftan Marksist toplum kuramı, Şiddete zel bir anlam verir. Bu kurama göre, tarihsel gelişimi harekete geŐiren etken sınıf kavgasıdır. (Batur, 1998).

Bilim adamları arasında insandaki Şiddetin köklerine ilişkin temelde iki farklı görüş egemendir; bunlardan birincisi, Şiddetin insanın özünden kaynaklandığını savunur. İkinci görüş ise, Şiddeti toplumsal ve kültürel yapının gereği olarak ele almayı doğru bulur. Şiddeti insanın özünde aramaya ŐalıŐan bilim insanları, araŐtırmalarını soyut kavramlara dayandırır ve saldırganlığın nedenlerini toplumsal yapının dışında arar. Bu görüş, Şiddeti gizemli kılar ve var olma nedenini metafizik  erŐeve iÇine alır. Psikanalistlerden, varoluŐçulara kadar geniş bir yelpazede kabul görmüŐ olan bu teori aynı zamanda Şiddet eylemini, varoluŐsal soruna dönüŐtürür (Batur, 1998).

2.4. Şiddetin Kültürel Kökenleri

Toplumsal öğretilerin ve sosyal iliŐkilerin hareket ve deđiŐkenlikleri farklı kültür tanımlarının yapılmasına neden olmuştur. Bu tanımlardan bazılarını inceleyecek olursak kültür; tarihsel, toplumsal geliŐme süreci iÇinde yaratılan bütün maddi değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuŐaklara iletmede kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin lŐsn gösteren araŐların tümüdür (Cengiz, 2004).

Güdüler ister iŐgd ve dürtülerden ister toplum ve kültürden kaynaklansın, bedensel ve ruhsal yaşam iÇin birer uyarım ve harekete geÇirme niteliği taŐır. Gdlere bağlı davranışlar ve eylemler amaŐlarına ulaŐıp boŐalmadıŐa; gerginlik, hoŐ olmayan durum, engel döngülü devam eder. Bu döngü kiŐiden kişiye değişen bir sınırdan sonra saldırganlığı, Şiddeti doğuran öfkeye, kızgınlığa ya da kaygıya dönüŐebilir (Acet, 2001).

İnsan toplumlarının bilim, teknik, sanat, devlet ve toplumsal hayata ilişkin örgütleniŐ, eğitim, sağlık vb. bütün alanlarındaki baŐarılarının, kazanımlarının tümüdür (AŞukin ve ark., 1979). Toplum tarafından tarihi gidiŐi iÇinde yaratılan ve

toplumun kendi gelişmesi içinde ulaşılan aşamayı gösteren tüm maddi ve manevi değerlerdir (Çalışlar, 1983).

İnsanlık tarihi boyunca ve birçok toplumda ve bugün toplumumuzda erkekler, örgütleyiciler, liderler, koruyucular, kahramanlar, savaştan, yiğit, memurlar, yöneticiler gibi niteliklerle anılması kadınlardan daha güçlü ve saygın olarak kabul edilmek, saldırgan davranış ve şiddet eylemlerine hakkında yanlış, kötü örnekler oluşturmuştur. Bu örnekler, babadan oğula ve nesilden nesile geçerek toplumdaki saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin artmasına neden olmuştur (Yetim, 2010). Konuyu toparlamaya çalışırsak sonuçta engelleme bir yandan şiddet, saldırgan davranışların nedeni olurken, öte yandan da yarattığı kaygı ve tedirginlik nedeniyle olumlu ya da olumsuz türde savunma düzenlerinin oluşmasında da rol oynamaktadır (Yetim, ve ark., 1998).

'Şiddetten başka hiçbir başarıya değildir' kavramı toplumun alt kademelerinde geçerli değildir, ancak görülme sıklığı ne kadar büyükse, bu önemsizlik o kadar değiştirilemez. Kendini değersiz hisseden kişi, saldırganlık panzehiri olan şiddet ile hayatını olumsuz etkileyen her şeyi ortadan edebileceğine inanır. Önemsizlik hissi son derece tehlikeli olabilir. İnsanların etkisiz hale gelmeye zorlandıklarını veya tehlikeli durumlardan kaçma şanslarının olmadığını düşündüklerinde kendilerini mağlup ve güçsüz hissetmeleri normaldir. Bu duyguların yarattığı umutsuzluktan bıkmış olanların kaynayan öfkelerini kontrol altına almak son derece zor olacaktır (Acet, 2001).

Geleneksel olarak kabul edilemeyen, ancak gelişimini tamamlamamış (medeniyetler arasında sıkışmış) ülkelerde, büyük iç ve dış göçler, kültürel değişimler ve kuralsızlık, (geçmişten gelen) büyük kırımlar ve uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Yabancılaşma, boşluk veya değersizlik duygularıyla beslenen kolektif öfke, toplumun alt katmanlarında aniden şiddete dönüşebilen muazzam miktarda negatif enerji üretir. Rejimin sahip olduğu halk desteği ne kadar azsa, toplumun sabrının ve tahammülünün fitili de o kadar kısa olacaktır (Dündar, 1996).

2.5. Şiddet ve Saldırganlık Kuramları

2.5.1. İçgüdü Kuramı

Saldırganlığı açıklamaya yönelik ilk girişimler içgüdü teorileridir. İçgüdü teorilerine göre saldırganlık, açlık ve susuzluk gibi doğal ve doğuştan gelen bir dürtüdür. Diğer bir deyişle, içgüdü teorisyenlerine göre, insanlar biyolojik olarak agresif davranmaya programlanmıştır. İçgüdü teorilerinin saldırganlığın kültürel ve bireysel değişimlerini açıklayamaması ve deneysel bulgular tarafından desteklenmemesi, onun modasının geçmesine neden olmuştur (Baron ve Bryne, 1987).

İki temel insan dürtüsü, cinsellik ve saldırganlıktan bahsetmişken, Freud; insanın hayatta kalmasının bir nedeni olarak saldırganlığı öne sürmüştür (kendini koruma). Bu bağlamda saldırganlık, yaşamın, yaratıcılığın ve cinselliğin temel kaynağı olarak görülmüş ve sonraki dönemde ölüm içgüdü ile ilişkilendirilmiştir (Harding, 2006).

Sonuç olarak Freud, insanların doğada zararlı, düzenlenmesi zor birikmiş bir saldırganlık enerjisine sahip olduğu ve bireylerin bu saldırganlık enerjisini sürekli olarak ürettikleri sonucuna varmıştır (Köksal, 1991).

Freud'un ölüm içgüdüünü benimseyen Nunberg, bu teoriyi örneklerle kanıtlamaya çalıştı. Nunberg, bebeklerin ayaklarını ve ellerini emip ısırmasını ölüm içgüdüünün ilk belirtileri olarak görüyordu. Freud'un teorisini biraz daha ileri götürerek Nunberg, saldırganlık organını tanımlamaya çalıştı ve şöyle dedi: "Tıpkı genital organlar cinselliğin bir aracı ise, kollar, bacaklar ve vücuttaki çizgili kaslar da saldırganlık organlarıdır" demiştir (Önal, 2011). Günümüzde yaygın kanı, insanların spor faaliyetlerine katılarak veya onları izleyerek saldırgan dürtülerinden kurtulma fırsatı bulduğudur (Tiryaki, 2000).

2.5.2. Biyolojik Kuramı

Saldırganlıkla ilgili biyolojik ve genetik araştırmalar genellikle farklı yaklaşımları içerir. Biyolojik yaklaşımlar, psikolojik işlevlerden çok insanın biyolojik yapısı hakkında varsayımlar ermektedir (Fromm, 1993).

Doğuştan ve biyolojik görüşün pek çok temsilcisi vardır. Bunlar, W.James, Mc Dougall, Freud, Lorenz, Conner, Fromdur. Biyolojik görüşün temsilcilerinden çoğu Darwin'in Evrim Teorisinden etkilenmiştir. İçgüdüler için Lorenz ve Freud daha çok etkili olmuştur (Ankay, 2000).

Biyolojik araştırmaların vurguladığı bir diğer nokta da saldırganlığın kandaki bazı kimyasallarla ilgili olduğu ve bu kimyasallardaki değişimin saldırganlığa neden olduğudur. Örneğin, saldırgan dürtüleri kontrol etme yeteneği ile ilişkili azalmış serotonin düzeylerinin, intihar ve aşırı saldırganlıkla ilişkili olduğu bildirilmiştir. Yine yüksek düzeyde saldırgan davranış sergileyen kız ve erkek çocuklarının erkeklik hormonu olarak bilinen testosteron düzeylerinin normalden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Ancak bu çalışmalar, testosteron hormonu düzeyi ile saldırganlık arasında kurulabilecek nedensel ilişkiyi desteklememektedir. Yani testosteron hormonu seviyesindeki artışın saldırganlığa neden olup olmadığı veya testosteron hormonu seviyesinin yükselip yükselmediği belirsizdir (Eroğlu, 2009).

2.5.3. Engelleme-Saldırganlık Kuramı

1930'larda tanıtılan hayal kırıklığı saldırganlık modelinde, saldırganlık bir dürtü olarak görülüyordu. Dürtü, organizmanın hayati bir ihtiyacı karşılanmadığında ortaya çıktığı için, yoksunluğa son verme gücü olarak hizmet eder (Kayaoğlu, 2004).

Freud'dan ayrılarak Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears gibi bazı teorisyenler saldırganlığı bir içgüdüden çok tepkisel bir davranış olarak kabul ettiklerini ve bu nedenle dürtülerin burada önemli bir rol oynadığını iddia ettiler. Bu teoriye göre insan yaşamının sürekliliğini sağlayan ihtiyaçların karşılanmasının

engellenmesi, dengenin sağlanması, çevreye uyum ve rahatlık, saldırganlık dürtüsünü ortaya çıkarmaktadır (Sokullu Akıncı ve ark., 2011).

Engellenme saldırganlık teorisinde, amaçlı bir davranışı önlemenin bir saldırganlık dürtüsüne yol açacağı ve bunun da yönlendirildiği kişiye zararlı bir davranışı başlatacağı varsayılmaktadır. Teoriye göre kişinin yapmak istediğini yapamaması ve başaramadığı ancak başaramaması saldırganlığa ve dolayısıyla şiddete yol açmaktadır (Sokullu Akıncı ve ark., 2011).

Diğer etmenlerden biride kışkırtmadır. Başkaları tarafından kışkırtılma, fiziksel istismar, alaya alınması saldırgan eylemlere yol açabilir (Kuru, 1996).

Sonuç olarak, engellenme teorisi, engelleme sonucunda mutlaka bir saldırgan davranış görüleceğini, ancak bunun engellenmenin şiddeti, süresi ve sıklığı ile ilgili olduğunu ve ayrıca gösterilen tepkinin bireyin yapıp yapmayacağı ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Yeni engelleyici durumlarla karşı karşıya kalması ve saldırgan davranışın derhal ve doğrudan önleme kaynağına yönlendirilememesi vurgulamaktadır (Efilti, 2006).

2.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları saldırganlığın nedenlerini içgüdüsel olarak bulurlar ya da dürtü aramak yerine, gözlemlerini çevredeki saldırgan tepkilere neden olan uyaranlara yoğunlaştırdılar. Sosyal öğrenme teorisine göre, insan davranışları sürekli olarak çevresel koşullarla etkileşim halindedir. Davranışların çevreyi etkilemesi ve değiştirmesi gibi, çevre de davranışları etkisi altına alıp ve değiştirir (Gümüştül, 2016).

Bu teoriye göre saldırgan davranışı öğrenmek için bir başka temel mekanizma taklit ve modelledir. Sosyal öğrenme teorisine göre, birey, bir modelin ne yaptığını ve bunun ardından gelen sonuçları gözlemleyerek şiddeti öğrenebilmektedir (Gümüştül, 2016).

Kanada Psikoloğu Albert Bandura'nın görüşlerine dayanan sosyal öğrenme teorisine göre, çocuklar diğer insanların davranışlarını gözlemleyerek diğer insanların davranışlarını durumlarda öğrenirler (Bandura, 1975).

Sosyal öğrenme teorisini destekleyen bir diğer durum, toplumda şiddeti bir yaşam biçimi olarak meşrulaştıran küçük grupların veya azınlık alt kültürlerinin varlığıdır. Bu kadar küçük gruplarda veya alt kültürlerde grubun inançları, değerleri ve kuralları saldırganlığın onaylandığını ve olumsuz davranışların cezalandırıldığını göstermektedir. Saldırganlığa karşı bir yaşam tarzı uygulayan topluluklar da vardır (Gültekin, 2008).

2.5.5. Davranışçı Kuram

Davranışçı öğrenme teorilerine göre, saldırganlığın en basit şekli, başkalarını inciten veya incitebilecek herhangi bir duruştur. Sosyal, kültürel ve durumsal etkiler arasındaki dinamik ilişkinin bir sonucu olarak, insan saldırganlığı öğrenilen sosyal davranışlardır. İnsan davranış kalıplarının kökeni, öğrenme geçmişlerine kadar izlenebilmektedir. Örneğin, bir kişi agresif davranıyorsa, bunun nedeni geçmiş yaşamlarında aranmalıdır. Bu farklı davranışları aynı kişide görmek mümkündür. Bir kişinin davranışları, sosyal durumunu nasıl algıladığına bağlıdır (Arslanoğlu, 2005).

Davranışçılar saldırganlığı edimsel koşullandırma, ceza, modelleme, taklit ve genel uyarılma gibi öğrenme kavramlarıyla açıklamaya çalışmıştır. Saldırgan davranışı ödüllendirmek ve onaylamak, davranışın sürdürülme olasılığını artırır. Cezalandırma uygulaması davranış üzerinde bir paradoks yaratır. Saldırımı önlemek için bir yöntem olarak ceza verilebilirken, bir yönüyle de saldırganlığa neden olabilir. Model olmak ve taklit edilmek, gözlemlenen bir davranışın oluşmasına neden olabilir. Ek olarak, genel uyarılma, kaynağı ne olursa olsun saldırganlığı artırır. Günümüz toplumunda görülen saldırgan davranışların büyük bir bölümü, günlük yaşamın stresinden kaynaklanan genel uyarılma ile saldırganlığa neden olan uyarıların karışımından oluşabilmektedir (Karabıyık, 2003).

2.5.6. İpucu-Uyarılmışlık Kuramı

Saldırganlık davranışlarının bir diğer kaynağı özgül olmayan (nonspecific) ya da genel, fakat “kırgınlık” olarak etiketlenmiş heyecansal uyarımadır. Bu görüşe göre, herhangi bir sayıda kaynağın neden olduğu uyarılma, kırgınlık olarak adlandırıldığı sürece, saldırgan davranışa yol açabilir (Freedman ve ark., 1993).

Berkowitz'e göre, engellenme, öfke olarak isimlendirilen duygusal stimülasyonun artmasına neden olabilir. Engellenen kişi, saldırgan davranışların hemen cezalandırılması ve çevresel duruma uygun olarak cezalandırılacağını düşünebilir, çünkü ve çevresel şartla uygun olana kadar saldırgan davranışta bulunmayarak ortamın uygun olduğu bir zamanda saldırgan davranış göstermektedir (Acet, 2001).

Amaca ulaşmadaki engellenme, olumsuz saldırganlık, açlık ve yetersizlik uygusu, dürtü saldırganlığını ortaya çıkarır. Saldırgan dürtü, spor ortamında Berkowitz yaklaşımının uygun örnekler çoktur. Örneğin; basketbolda, dirsek, tekme ve küfür gibi topları olmayan alandaki faul gibidir (Acet, 2001).

Futbolda oyuncu hakemlerin görüş alanı içinde rakip oyuncuya karşı yapacağı bir hareketin karşılığında ceza alacağını bildiği için, kural dışı davranışlarını (vurmalar, itmeler, küfürleşmeler gibi) topsuz alanda, hakemin görüş açısı dışında yapmaya çalışması örnek olarak gösterilebilir (Cengiz, 2004).

2.5.7. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik teoriye göre, saldırgan dürtü veya içgüdü insanlarda doğumdan itibaren mevcuttur. İnsanlar saldırgan olmanın yanı sıra aç, susuz veya cinsel olarak uyarılmış hissedebilirler (Şahin, 2011).

Freud, saldırganlığın doğuştan gelen, kaçınılmaz ve evrensel bir fenomen olduğunu iddia etti. Ona göre saldırganlık, biriken ve belirli bir noktada atılması

gereken içgüdüsel bir dürtüdür. Bazen birisine fiziksel veya sözlü tacizle atılırlar; bazen saldırganlık içe döner ve intihar dahil kendini cezalandırma olarak ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2011). Bu teoriye göre, saldırganlık, çevresel koşullardan bağımsız olarak içsel güdüler tarafından kontrol edilir. Psikanalitik teorinin temsilcisi olan Freud, insan davranışının iki güdü, yaşam ve ölüm içgüdüleri tarafından yönlendirildiğini belirtti. Sadece yaşam içgüdülerinin başında konuşan Freud, Birinci Dünya Savaşı'nda görülen şiddet ve vahşet sonrası yaşam içgüdülerine rağmen ölüm içgüdülerini ortaya koymuştur (Şahin, 2011).

Hemen hemen tüm insan davranışlarının alt yapısında bilinçsiz malzeme bulunduğunu ve dolayısıyla zihinsel süreçlerin kendi içinde bilinçsiz olduğunu öne süren Freud'a (1971) göre, insan davranışı iki içgüdü sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu içgüdülerden ilki olan cinsel içgüdü (eros) haz ve hayatta kalmaya erişim sağlar; Diğeri ise ölüm içgüdülerinin (thanatos) organizmayı inorganik bir duruma dönüştürmeye çalışmasıdır (Geçtan, 1996).

Reich (1947) ise, tüm olumlu yaşam belirtilerinde saldırganlığın varlığına atıfta bulunur ve saldırganlığın bir canlılık belirtisi olduğunu öne sürer. Reich, hayati bir ihtiyacın karşılanmasını kolaylaştıran saldırganlığın bir içgüdü değil, içgüdüleri tatmin eden bir araç olduğunu belirtir. Ayrıca, cinsel ve zayıflatıcı saldırganlığın aksine yıkıcı eylemlerin yaşamı yok etmeyi amaçladığını vurgulamaktadır (Efilti, 2006).

Bu teoride insanda birikmiş bir agresif enerji olduğu ve bu enerjinin yıkıcı bir özelliğe sahip olduğu, bu enerjinin kontrol edilmesinin zor olduğu ve insanın kesintisiz bir saldırganlık enerjisi ürettiği vurgulanmaktadır. Yine bu teoride, libido gibi saldırganlık dürtüsünün insanlar için biyolojik mutlaklığını belirleyerek saldırganlık dürtüsünün kaçınılmaz ve değiştirilemez bir içgüdüsel dürtü olduğu ve saldırganlığın temeli olarak bilinçaltı filtrelerin varlığı kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Aksu, 2013).

2.5.8. Dürtü Kuramı

Saldırganlık bir içgüdü, tüm canlılarda ortak olan bir dürtüdür. Saldırganlık, beslenme, korunma ve cinsellik içgüdülerinin altında yatan, onları birleştiren bütünleştiren bir alt içgüdü olarak ele alınmıştır (Balcıoğlu, 2001).

Günümüz psikiyatrları, saldırganlığın ve yıkıcı dürtülerin doğuştan gelmediğini, ancak engellemeler ve çatışmalarla ortaya çıkan ve psiko-sosyal gelişim sürecinde olgunlaşan dürtüler olduğunu tartışmışlardır. Dürtünün amacı olan boşalım ve doyuma ulaşmanın önündeki bir engel, gerginliğin artmasına gerginliğe yol açar. Bu durumda en ilkel ve temel tepki bu engellerden kurtulmaya çalışmaktır. Bu kurtuluş, geri çekilme, dürtülerin nesnesini değiştirme, fanteziler yaratma gibi yollarla savunulabilir ya da saldırma yoluyla da gerçekleştirilebilir (Süer, 1998).

2.6. Şiddetin Türleri

Erich Fromm “Sevginin ve Şiddetin Kaynağı” isimli çalışmasında değişik şiddet biçimlerine farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Şiddetin en normal ve hastaliksız biçiminin oyunda ortaya çıkan şiddet olduğunu söyleyen Fromm, bu tür şiddetin yıkıcılık ya da nefretten doğmayan, yıkım amacı gütmeyen hüner gösterilerinde kendisini gösterdiğini ifade eder (Fromm, 1981).

Öç alıcı şiddet, bu şiddet türünde önceden verilmiş bir zarar söz konusudur. Öç alıcı şiddeti ilkel ve uygar topluluklarda olduğu gibi bireylerde de görebiliriz. Feodal topluluklarda sıkça görülen akan davası bir öç alıcı şiddet türüdür (Cengiz, 2004). Ödünleyici şiddet; güçsüz bir kişide üretici etkinliğin yerine geçen, güçsüzlükten doğan, güçsüzlüğü önleyen bir şiddet türüdür (Cengiz, 2004).

Şiddet türleri, Aile Komisyonu Raporuna (2013) göre aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

1. *Sözel şiddet*; başkalarına hakaret, iftira ve incitici sözlerle temsil edilen sözlerini, suçlamak, jestlerini ve alaycı ifadelerini, ırkçılığı, bağırma ve

küfür etmek, sert ifadeleri ifade etmektedir. Sürekli eleştiri, karar alma sürecine katılımı engelleme ve taraftarlar, oyuncular, kulüp başkanları, hakemler ve antrenörler tarafından kullanılan tehdit edici ifadelerin yanı sıra bireyleri katılmaya ve fikirlerini ifade etmeye teşvik eden düşmanca ifadeler ve sloganlar içermektedir.

2. *Fiziksel şiddet*: dayaktan çok daha fazlasını içeren bir davranıştır ve çok daha ciddi sonuçları olabilir. Bir tokatla başlar ve farklı enstrümanları içeren bir dizi olayla ilerler. Fiziksel şiddet, mağdurun sağlığı üzerinde zararlı etkisi olan ve vücutta izler bırakan lezyonların ve yaralanmaların keşfi olarak tanımlanabilir. Ayrıca, vurmak, itmek, kemiklerini kırmak, yumruklamak, duvara vurmak, bıçak çekmek, yaralamak, silahla yaralamak, kafasını duvara çarpmak ve silah kullanmak, yakmak şeklinde olabilmektedir.
3. *Ekonomik şiddet*: kişinin mallarına veya parasına el koyma, çıkar elde etme, kazancını zorla elinden alma gibi zarar verici eylemleri kapsamaktadır (Yılmaz, 2010). Alkol, işsizlik, parasızlık, haklar konusundaki bilgisizlik, egemen güce yönelik oluşan korku ekonomik şiddete yol açmaktadır. Örneğin iş hayatında çalışanın hak ettiği parayı vermemek veya eksik vermek (Taptık, 2010) ya da aile hayatında kadının elinden zorla parasını almak veya parayı nasıl, nereye harcadığını kontrol etmek ekonomik şiddete birer örnektir (Yekeler, 2010).
4. *Psikolojik Şiddet*: Keyfi surette partnerle doğrudan iletişimi kesmek, gülümsememek, onunla konuşmamak, aile bireylerinin kendilerini, duygularını düşüncelerini açıklamasını engellemek, aile ve arkadaşlarıyla görüşmelerini engellemek, aile üyelerinin birbirlerine faydasız görmesi. Bunun yanında, şiddetin en kötü biçimleri, ihmalin dışında, çocuğa kendi masraflarını ödemesi için baskı yapmak, çocuğa ev masraflarını yüklemek, çalışan çocukların aldığı tüm elinden parayı almak ve eve para getirmeyen çocukları olarak dayak atmaktadır (Yücel ve ark., 2015).

2.7. Sporda Şiddet ve Saldırganlık

2.7.1. Sporda Şiddet

Spor, insanın fiziksel, manevi ve sosyal gelişimi sağlayan bir meslektir ve doğanın mücadelesinden kaynaklanan bir fenomendir. Spor, evrensel kural ve ilkelere dayanan bir oyundur, spor daha güçlü ve daha yüksek ulaşmak için büyük bir mücadeledir. Spor, rekabet ve rakip olmanın yanı sıra, aşk barış ve kardeşliktir (Yetim, 2010).

Orta çağın bir şiddet dönemi olarak nitelendirilmesine karşın, kanıtlar sporla ilgili şiddetin bu çağda nadir olduğunu gösteriyor. Bu olaylar Roma ve Konstantinopolis'den daha küçüktür ve asla karşılaştırılmaz. (Guttman, 1986).

Sporlara olan ilgi eksikliği, topluluklar küçük ve yalıtkan olarak yaşamak gibi demografik nedenlerle bağlantılıdır. Yine de 1274'te 1274'te turnuvada birçok insan ölmüştür (Bahadır, 2006).

Şiddet, sporun doğasında her zaman var olmuştur. Tarihte ilk spor organizasyonları savaş ve savaş hazırlığı için yapılmıştır. Spor, oyun ve eğlence amaçlı yapılsa da savaşçı kurallar her zaman içinde bulunmuştur. Spor kültürü, içerisinde yaralanma, sakatlanma hatta ölüm bile barındırmaktadır (Gülahmetoğlu, 2015).

Uygarlaşma aşamasında spor yapan kitle, kendi aralarında sağlıklarına dikkat etme yönünden barışçıl bir anlayışa hâkim olmuştur. Sporda şiddet kabul edilemez bir davranış halini almıştır. Her ne kadar fair-play çerçevesinde düşünülme istense de zaman zaman önüne geçilemeyen olaylar meydana gelmektedir. Oyuncuların hırsı, seyirci ve taraftar gruplarının her zaman başarı elde etmek amacı ile bütün yollara başvurması sonucu şiddet, sporun içerisinde kaçınılmaz bir yer edinmiştir. Bu nedenler neticesinde saldırgan tutum düzeyi yükselmektedir (Gülahmetoğlu, 2015).

Büyük kitlelere hitap eden ve her gün etkisini arttıran spor ve spor branşları beraberinde ciddi sorunları da getirmektedir. Dünyada son yıllarda artma eğiliminde

olan şiddet buna bir örnektir. İstenmeyen şiddet olaylarında saldırgan eylemler oluşmakta, sonucunda saha içi ve dışında taraftar grupları arasında çatışmalar meydana gelmektedir. Taraftar ve oyuncu gözünden bakıldığı zaman, spor ve şiddet iç içe olan iki kavramdır (Tunç, 2019).

Herhangi siyasi politik gerilim yaşayan iki ülke ya da grubu temsil eden spor takımlarının karşılaştıkları müsabakalarda sporcular ve de özellikle taraftarlar nezdinde şiddet olaylarının gerçekleşme riskinden söz edebiliriz. Geçmişte etkili olan Yugoslavya'nın dağılma süreci ve sonrasında bağımsızlıklarını ilan eden ülkelerde spor müsabakalarında gerçekleşen şiddet olayları, 1972 Münih Yaz Olimpiyatlarındaki terör saldırısı, 1970 yılında Honduras ve El Salvador ülkeleri arasında "Futbol Savaşı" olarak anılan olaylar, bu duruma gösterilebilecek başlıca örnekler arasındadır (Yüce, 2019).

Spor seyircilerinin saldırgan davranışlarına ilişkin yapılan araştırmalar sonucunda içeriğinde agresiflik öğeleri içeren spor müsabakalarının şiddeti tetiklediği görülmüştür. Nitekim fiziksel temasın ve agresif öğelerin daha az olduğu sporlarda bu olumsuz etkileşimin daha az gerçekleştiği söylenebilir. Benzer bir araştırmada, özellikle dövüş sporlarının sonrasında gerçekleşen toplumsal şiddet eylemlerine özdeş bir etki oluşturduğu görülmüştür. Bu spor dallarında saldırganlık içgüdüsünün yükseltilmesi sonucu bireysel zararlar ortaya çıkabilmektedir (Zelyurt, 2017).

Sporun en önemli unsurlarından olan yarışma ve kazanma kavramları belli kitleleri belli ortak paydalar altında bir arada tutmaktadır. Sosyal yaşantısında hiçbir saldırgan davranışta bulunmayan üst sosyo-ekonomik sınıfta yer alan iyi eğitilmiş kişiler ile tam tersi özelliklere sahip adli sabıkası bulunan saldırgan eğilimli kişilerin maç izlemek için aynı tribünde bulunarak aynı takımı desteklerken ortak tepkilerde buldukları görülmüştür. İngiliz bilim insanları Stott ve Reicher statlardaki emniyet güçlerinin tribünde bulunan kitleye karşı 'potansiyel hooligan' tutumlarına yönelik taraftarların çatışmaya hazır ortak grup davranışı sergilediklerini öne sürmüşlerdir. Taraftar grubu "öteki grup" olarak algıladıkları emniyet güçlerine karşı üstünlük çabası içerisinde saldırganlık eylemleri gösterebilmektedir (Ünsal, 2005).

Popülerliği üst düzeyde olan spor, finansal açıdan da fırsatlar sunması sebebi ile insanlar tarafından benimsenmiştir. İnsan, yapısı gereği farklı düşünceler ve algılar içerisindedir. Fanatik ve holigan diye tabir ettiğimiz taraftar grupları içerisindeki bireyler, hakem kararları, sporcu veya antrenör tutumları gibi sebeplerden şiddet ve düzensizliğe sebep verebilir. Toplumsal olaylara da neden teşkil eden, toplumsal tepki ve bu anlamda siyasi sebepler şiddet ve düzensizliğin tetikleyicisi olabilir (Okur 2015).

2.7.2. Futbolda Şiddet

Futbol, şiddete 13.y.y.'ın başında İngiltere'de dâhil olmuştur. Orijinal geçmişteki inşaat şekli açısından, komşu köylerde ve kasabalardaki gençler salı günleri ve diğer kutsal günlerde geleneksel olarak oynanmıştır. Bu geleneksel törenler, alkol kötüye kullanan katılımcılar arasında ciddi yaralanmalara neden olmuştur (Taşğın, 2000).

Günümüzde seyir sporlarının bir kısmı kişisel ve toplumsal tatmin sınırını aşmış, eğlence aracı olma özelliğinin ötesinde bir rant alanı haline getirilmiştir. Sporun basketbol, voleybol, boks, güreş, tenis gibi birçok dalı olmasına rağmen, bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de toplumun büyük bir kısmı tarafından futbol hem sporcu hem de seyirci açısından en çok ilgi duyulan spor branşı haline gelmiştir (Öztürk, 2003).

Futboldaki şiddet, çekiciliğinin bir parçasıdır. Şiddet reklam gelirlerini artırmak için normal bir izleyicinin dikkatini ne olursa olsun çekmektedir. Medya kendi iyiliği için futbolda şiddete vurgu yaparak bu kültüre katkıda bulunur (Austin, 2008).

'Kazanma her şeydir' ve 'kazanmanın her yolu geçerlidir' anlayışı hakimdir. Bu anlayışla, şiddet ve adil oyunun anlamı ve önemi konusunda eğitim eksikliği ve yeterli sağduyuyu sağlanamaması, her türlü girişimi (şike, doping, şiddet vb.) başarıya giden yolda doğal kabul etmektedir. Spor müsabakalarının (özellikle futbol) üstlendiği görevlerden biri de bireylerin veya toplumların kendilerini ifade ettikleri, seslerini

duyurabildikleri, öfke veya sevinçlerini yarışmalarla çatışmaya dönüştürebildikleri alanlardır (Cengiz, 2004).

Kulüp başkanı veya sözcülerinin maçlar öncesi sözlü saldırıları ve kışkırtıcı davranışları, rakip kulüp ve taraftarları, maç sırasında taraftarların gösterileri ve tezahüratları, hakemlerin kasıtlı olarak yanlış olduğu düşünülen kararları, tartışmalı durumlar, önyargılı, incitici spor yazarları ve yorumcularının yanlış ve sert yorumları, özellikle özel televizyon kanallarının federasyon, hakem ve kulüpleri reyting adına suçlayan yayınları, sporda açıkça saldırganlık davranış ve şiddet eylemlerine davetiye çıkarmaktadır (Köknel, 1996).

Futbol müsabakasında yaşanan her türlü olumsuz davranış, taraftarı şiddete yöneltir ve şiddeti körükler. Maç içerisinde oyuncular arasında yaşanan rekabet bile taraftar için şiddetin başlangıç noktası olabilir. Futbol taraftarının şiddete dönüşen tutum ve davranışları, mutlaka düzen dışı davranış olarak görülür. Bu düzen dışı davranış, mutlak galip gelme düşüncesi ışığında ortaya çıkar (Kılıcıgil ve Partal, 2003).

Sporda şiddet olaylarının ortadan kaldırılabilmesi için, önce saldırganlık ve şiddeti doğuran sebeplerin ortadan kaldırılması gerekir. Her şeyden önce ülkedeki eğitim sisteminde ve politikalarında spor eğitimi zamanında ve yeterince öğretilmeli ve uygulanmalıdır. Spor bilimi ve spor yapma becerileri ülke insanına genç yaşlarda verilebilirse, istenen sonuçlara ulaşılır. Spor yayınlarının kışkırtıcılıktan uzak; doğru ve objektif olması, yanlış anlamalara izin vermeyecek; taraftarı, izleyiciyi, halkı eğitici tarzda olması gerekir (Yetim, 2010).

2.8. Spor Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler

2.8.1. Demografik Faktörler

Demografik faktörler yaş, cinsiyet ve çevre olarak nitelendirilmektedir.

2.8.1.1. Yaş

Kişinin ilgi merkezleri farklı yaşlarda farklılık gösterir. Zaman zaman ilgi alanları değişir. Bazı ilgi alanları daha sonraki yaşlarda ortaya çıkar, diğerleri ömür boyu devam etmektedir. (Küçük, 1997). Çocuk ve gençlerin yaşlarının küçük olması, beyin korteksinin gelişimine devam etmesi, yeterli derecede tecrübe sahibi olmamaları davranışlarını bilinçli olarak sevk edememelerine neden olur. Bu bakımdan gençler, dış destek ve yönlendirmeye daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu dönemlerde çocuğun beynindeki uyarı süreçleri geniş bir alana yayıldığı için bilinçli olarak bir amacın peşinden koşma zorlaşır (Acet, 2001).

Çocuk yaş aldıkça en sevdiği aktiviteyi daha az kullanır ve büyüdükçe yeni arzular ve ilgi alanları geliştirir. Bazı faaliyetlerde kısa bir yaşam süresince ilgi vardır; diğerleri ömür boyu sürer. Spor ve fiziksel aktivite gençlerin oyun hayatında önemli bir yere sahip olup, yaş ilerledikçe kişideki sorumluluk duygusu artmakta ve spor yapmakla arasında ters orantı oluşmaktadır (Tezcan, 1977).

Sonuç olarak söylemek gerekirse, bu genç kesime sporculuğun izleyicilikten daha önemli olduğu vurgulanmalıdır. Çünkü gençler enerjilerini tribünde harcamaya kalktıklarında tribün şiddeti artış göstermektedir (Vojinovic, 2016).

2.8.1.2. Cinsiyet

Cinsiyet çıkarlarındaki farklılıklar kısmen kültürel faktörlerden ve kısmen de fiziksel değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Boş zamanlarında kızlar daha güçlü ve

organize aktivitelere katılırken, erkekler beceri ve kas gücüne dayalı aktivitelere katılırlar. Kızların ilgi alanı erkeklere göre daha azdır (Küçük, 1997).

Cinsiyet, insanları gruplandırmak ve farklılaştırmak için kullanılan kriterlerden biri olarak kabul edilir. Dönem ve endüstriyel toplumlarda, kadın erkek farklılaşması azalır, ancak henüz tamamen ortadan kalkmış değildir. Spor, kadınlığa karşı kadınlığa açıkça bir kültürel güç hiyerarşisinin kadınlığa karşı inşa edildiği şekilde açıkça sunulmuştur. Günümüzde bu faktör etkinliğini sürdürmektedir. Artık kadınların yakın zamanda erkek spor olarak kabul edilen sporlara yöneldiğini görmek mümkün. Buna örnek olarak futbol, güreş, boks vb. verilebilir (Arıkan, 2000).

Tüm ülkelerde kadına karşı hâkim olan düşünceler spora yönelmesindeki oranları ve aktivite türlerini belirlemektedir. Hala yarışma sporuna katılımında, çalışma ve serbest zamanları değerlendirmede, sporun yer alışı bakımından kadın ve erkek arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Ancak belirli bir sosyo-ekonomik ve kültürel düzeydeki aileler kız çocuklarının spor yapması için çaba sarf etmekte ya da geçmişte spor yapmış aileler kız çocuklarını spor yapmaya teşvik etmektedirler. Buna rağmen spora başlayan kız çocuklarının spor yapma düzeyleri erkek çocuklara nazaran daha düşük olmaktadır. (Acet, 2001).

Aile rolleri de kadınların spora katılmasını engelleyen bir faktördür. Nitekim ailedeki kadınlar sporla eşlerinden daha az ilgileniyorlar. Aile görevleri ve zaman faktörü bunda en büyük rolü oynar. Örneğin, çocuklara bakmak, erkeklerden daha çok kadının görevi olarak görülmektedir. Kadınlara verilen roller daha pasif görülmektedir. Aynı zamanda, duygusal, kırılgan, zayıf olarak görülürler. Bu nedenlerle erkek suça daha yatkın yetiştirilir. Kadın ise daha pasif ve daha düşük suça meyillidir (Özkalp, 1994).

2.8.1.3. Fizik ve Coğrafi Çevre

Toplum veya insanlar fiziksel bir çevrede yaşarlar ve bu kişilerin yaşam koşulları, çevre koşulları ve yerleşim koşulları, sosyal yaşamın ve yapının bir parçasını oluşturur (Vojinovic, 2016).

Fiziksel ve coğrafi çevre, toplumların şu veya bu yöndeki ve bir dereceye kadar gelişmesi için bazı potansiyel ve uygulanabilir koşulları içerir. Dağ bölgeleri, madenler, iklim, ovalar ve bitkiler gibi doğal kaynaklar içermektedir (Nirun ve ark., 1993).

Fiziksel ve coğrafi ortamın insan üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Türkiye'de Doğu ve Orta Anadolu Bölgesi'nde yaşayan insanlar arasında farklılıklar olduğunu belirtilmiştir (Acet, 2001).

2.8.2. Sosyolojik ve Kültürel Faktörler

2.8.2.1. Aile

Aile evrensel ve kalıcı bir gruptur. Aile, tüm insan toplumlarında insanın en derin, kısmen organik niteliklerine dayanan ilk gruptur ve evrensel sosyal bir kurumdur (Sezen, 1999). Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Toplumlardaki aile, bireyin ailesi için hayatın merkezidir ve bireyin içinde bulunduğu en önemli ve birincil sosyal gruptur (Vojinovic, 2016).

Toplumda insan yaşamının temelini oluşturan örf ve adetler, sosyal normlar ve inançlar aile içindeki çocuğa verilerek sürekliliği sağlanır. Bunlar ailede çocuğa amaçlı yapılmaz, tek kelime ile okul hayatı gibi öğretici bir tutum olmadan çocuğa aktarılır. Çocuk, ailesinden görüp öğrendiği bu davranışları yaşamda anlamaya ve kullanmaya, deneyerek doğru ve yanlış bulmaya başlamaktadır (Vojinovic, 2016).

Öğrenme, çocukta yetişkinleri taklit ederek başlar ve bugün çekirdek ailede anne, çocuğun örnek aldığı model olarak karşımıza çıkmaktadır. Annenin güzel ve seciyeli ahlâk davranışlarını belirler, bu davranışlar da çocuğun kişiliğinin şekillenmesini olumlu yönde etkiler. Çocuklar her zaman kendi nazarlarında anne ve babalarını hiç hata yapmayan, yalan söylemeyen kişiler olarak bilirler. Bu nedenle anne ve babanın çocukla ilişkilerinde çok dikkatli davranmaları gerekmektedir.

Çocukları olumsuz yönde etkileyen aile tutumları ve sebep oldukları sonuçlar aşağıda belirtilmektedir (Acet, 2001).

Otoriter Aileler: Çocuğa katı kısıtlayıcı kurallar koyarlar ve tam bir itaat beklerler. Kurallara neden uyulduğu ise çoğu zaman açıklanmaz. Ceza veya aşktan mahrum bırakılma tehdidi ile kurallara uyulmaya çalışılır. Bu tür ailelerin çocukları mutsuz, üzgün, amaçsız, öfkeli ve saldırgan hale gelirler (Acet, 1997).

İhmalci Aileler: Bu tür ailelerde karı-koca arasında ciddi sorunlar vardır. Ebeveynler kendi sorunları nedeniyle çocuklarına bakmazlar. Bu tür bir ailenin çocuğu tartışmalı, şiddetli, alkol ve uyuşturucu bağımlısı hale gelir (Acet, 1997).

2.8.2.2. Eğitim

Geniş anlamda, eğitim, bireylerin, toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşamları kazanmalarında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Başka bir deyişle, bireyin davranışı, kendi yaşamlarında kasıtlı olarak istendik değişiklik yaratma sürecidir (Ertürk, 1994).

Eğitim, temel sosyal kurumlardan biridir ve genellikle toplumdaki bireyin toplumda yaşadığı süreçlerin toplamı ve davranışları olumlu değerde geliştirme sürecindedir. Eğitim kurumları her toplumda vardır, çünkü bireyi topluma kazandırmak ve toplumun sürekliliğini sağlamak temel görevdir (Yetim, 2000).

Eğitim, formal yöntem ve informal yöntem olarak ikiye ayrılır (Acet, 2001). Formal eğitim, önceden belirlenmiş bir amaçla ve hızlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılır ve öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Eğitim, özel bir çevre içinde başlangıcından bitişine kadar kontrollü olarak yürütülür. Okullarda yapılan eğitim, formal eğitim örneğidir. Örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Örgün eğitim, okulda yapılan, planlı eğitimdir. Yaygın eğitim de örgün eğitim gibi planlı ve programlı gerçekleştirilir. Tek fark, her yaş kademesine bu öğretimin açık olmasıdır (Yıldız, 1999).

İnformal eğitim, amaçlı ve planlı olarak yapılmayan eğitimidir. Hayatın akışı içerisinde kendiliğinden ve tesadüfi olarak gerçekleşen eğitimidir. Kişinin ailesinden, arkadaş grubundan, çevresinden bir şeyler öğrenmesi, informal eğitime örnek olarak verilebilir (Arıkan, 2000).

Spor eğitimi, bireysel ortak yaşamın benzerliklerine yönlendirmek açısından önemlidir. Aslında, eğitimin amacı bireyi duyarlı hale getirmektir. Burada spor eğitiminin amacı, gerçeklerin hem psikolojik gelişmeler hem de sosyal hayatta hazır ve üretken olmaya hazır olmasıdır (Çaha, 1999).

Bu nedenle, eğitim de insanların sosyalleşmesine katkıda bulunur. Toplumdaki suç oranlarının, yaşlı eğitimi ile yaşlıların bir sonucu olarak toplumda azaltılacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, toplumda olumlu ve olumsuz işler, iyi ve kötü eğitim sisteminin sonucundan açıktır. O halde en önemli mesele olan eğitime gereken önem verilmelidir. İnsana yapılan yatırımın, geleceğe yapılan yatırım olduğu unutulmamalıdır (Acet, 2001).

2.8.2.3. Sosyal Tabakalar

Sosyal sınıf, aynı sosyal hayat tarzını paylaşan fertlerin meydana getirdiği bir sosyal kategori veya grup olarak tanımlanabilir. Sosyal sınıfların tayininde, farklı sosyologların, farklı fikirlerine göre iki ayrı kriteri göz önünde bulundurarak ayırmaktadırlar. Bunlar birincisi, iktisadi kriter, ikincisi statü kriteri olup, birinciye göre tayin edilen sınıflara iktisadi sınıflar, ikinciye (yani sosyal statüye) göre tayin edilenlere de sosyal sınıflar "veya statüye göre taayyün eden sınıflar" denilebilir (Acet, 2001).

Sosyal sınıflar, iş bölümü ve ihtisaslaşmaya dayanarak hem yatay hem de dikey olarak farklılaşabilirler. Herhangi bir toplum, belirli rollere sahip olmaktan, benzer değerleri paylaşmaktan aynı ekonomik imkanlara ve hayat şartlarına sahip olmaktan dolayı birbirlerine duygusal bağla bağlanırlar ve bağlı olarak da tabakalaşma gösterirler. Toplumunu bir piramitle karşılaştırsak, piramidin tepesindeki üst katman,

altındaki orta üst katman, alt orta altında, üst-alt ve tabanda alt-alt denilen katmanlar vardır. Temelde üç ana katmana ayrılmıştır (Serarslan, 1990).

Üst Tabaka: Üst katmandakiler genellikle lüks olarak kabul edilen özelliklere sahip büyük evlerde yaşarlar. Rahat bir hayata alışkındırlar. Özel ilgi görecekları mağazalardan alışveriş yapıyorlar. Genellikle toplumda gerçekleşen eylemlere katılmazlar. Genellikle şiddet eylemlerinden kaçınmaya çalışırlar.

Orta Tabaka: Bunlar arasında büyük işletme sahipleri, yöneticiler, öğretmenler, teknisyenler ve beyaz yakalı çalışanlar bulunur. Amerika'da çalışmaya vurgu bu katmandan geliyor. Bu tabakadaki insanlar, toplumun kurallara daha ciddiyetle itaat eden ahlaki açıdan daha ciddi kesimini oluşturur. Ailelerine düşkünlüdürler. Orta sınıftaki insanlar geleceklerini garanti altına almak için para biriktirirler. Çocuklarının eğitimine önem vermektedirler.

Alt Tabaka: Bunlar arasında mavi yakalı işçiler, hizmet çalışanları, vasıfsız işçiler ve kayıtsız pozisyonlarda çalışanlar bulunur. Kazançları iyi olmasa da çoğu iş güvencesi arıyor. Neredeyse hiç hobileri (eğlence) yoktur. Aksine, onlar, günlük geçimlerine kadar zorunlu geçim kalemlerinin ve yarı malların müşterilerdir (Acet, 2001).

Aşağı tabaka işçi sınıfının erkekleri saldırgan davranışlar göstermek için pekiştirileceklerdir. Bu tür pekiştirmeler kadın-erkek arasında ayırım yapıldığında artacaktır. Gerçekte, alt tabaka işçi sınıfının kadınları da vahşi olduklarından bu durum erkeklerin vahşetini pekiştirecektir, çünkü onlar eşlerinden böyle davranmalarını isteyeceklerdir. Eski davranışları ve çocuklukları, aileleri, yetiştirilmeleri, sokakta ve okuldaki akranları, genç olmaları, komşuluk ilişkileri, çalışma hayatları, hafta sonları çeteler oluşturmaları şahsiyetlerini olumsuz yönde yoğurmuştur. Şahsiyetlerinde görülen olumsuzluklar, kendi çabalarıyla kaldırmaya çalışmalıdırlar. Çünkü bu olumsuzluklar sebebiyle polislin elinde kaba muamele görmektedirler (Acet, 2001).

Böylece vasıfsız işçi sınıfının kaba davranışları "geri dönem" oluşturarak tekrarlanır. Onların vahşet seviyeleri normlarına ve değerlerine de etki etmektedir. Eğer dövüşme onların akranları arasında prestij sağlayacaksa, dövüş onlara çok ilginç

gelecektir. "Kaba işçi sınıfının üyeleri formal sporu çok fazla düzenli ve sıkıcı bulurlar. Onlar katılsalar bile kaba olmak için yeterince tenkit alırlar (Acet, 2001).

2.8.2.4. Kültür

Kültür kelimesi Latince'den gelmektedir. Latince (Cultura) tarlaya ekin ekmek, süt mayalamak anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Türk karşılığı olarak "Ekin" veya "Maya" ifade edilir. Hiçbir kültür unsuru doğuştan değildir. Maddi ve manevi tüm varlıklar, onları bir kültür nesnesi olarak işleyerek elde edilir. Bu anlamda kültür, insan tarafından çevreye dayanan ve çevrenin varlığına dayanarak kendi zihninin varlığına dayanan ve nesil tarafından devredilen kültür tarafından icat edilmiştir; Geliştirilmiş duygu, düşünceler ve davranış şemalarının tamamıdır (Aslantürk ve Amman, 2000).

Kültür, insanlar arasında ilişki sağlamanın bir yoludur. Kültür; inanç, duygu, düşünce, davranış gibi farklı maddelere sahiptir. Bu farklı kültürler, genel veya ulusal sosyal yapı seviyesine itiraz ederse; başka bir deyişle, genel veya ulusal sosyal yapıdaki problemlerle örtüşebilirler, ulusallaştırma sürecinde yerlerini alırlar. Böyle bir durum veya bu sonuç, ulusal entegrasyon sağlayan faktörlerden biridir. İnsanların davranışlarını etkileyen sosyal faktörlerin en önemlisi kültürdür (Tezcan, 1997).

Kültürel değişim söz konusu olduğunda, kültüre bağlı olarak değerlerde de bir değişiklik olur. Gelenek ve göreneklerde bir değişiklik olursa sosyal ilişkilerde de değişimler başlar. Kültürün maddi kısmındaki değişiklikler, kullanılan malzemeler, radyo, televizyon, mutfak eşyaları, ulaşım araçları ve diğerleri bir yandan kültürü zenginleştirirken, diğer yandan da sosyal yaşamı etkileyerek değişti. Aynı zamanda kültürün maddi olmayan yönü, insanların bilgi, duygu ve davranışlarını değiştirmesidir. Dolayısıyla kültür, sosyal yaşamı etkileyebilen ve değiştirebilen önemli bir faktördür (Nirun ve ark., 1993).

Spor seyircilerin davranışına kültürel açıdan baktığımızda; ayaklanma ve panik davranışlarının bazı ülkelerde daha sık olduğunu görmek mümkündür. Bu gibi olaylara Latin Amerika'da diğer ülkelere oranla daha çok rastlanılmaktadır. Örneğin; 1950-1974 yılları arasında kırk sekiz büyük ayaklanma buralarda olmuştur. Onları İtalya

izlemektedir. Toplanmaların kalabalıkların anlamı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bölgesel bir takımın veya milli takımın desteklenmesi, farklı sosyal, politik veya ekonomik temeller üzerine oturabilir. Seyircilerin yenilgiye karşı saldırganlığı, geri kalmış bir toplumda sosyal yabancılaşmaya, yeni ortaya çıkmış ülkelerde politik etkenlere dayanabilir. Farklı kültürde bu değişik formlar şu üç etkene bağlanır (Özbydar, 1983).

Politik sistemlerin günümüzde vardığı noktada, kalabalık hareketlerinde bir tatminsizlik, bir hayal kırıklığı yaratmış olmalıdır. Böyle bir sosyal iklim veya atmosfer altında bireyler daha endişeli, daha sıkıntılı, daha rekabet halinde ve aşırı tepkilere daha hazır durumda bulunmaktadırlar. Bir bakıma kolektif şiddet eşiği daha aşağıya düşmektedir. Özellikle spor müsabakaları gibi büyük kitlelerin bulunduğu yerlerde bu daha kolay olmaktadır (Acet, 2001).

Kültürler, düzenle ilgili normlara uymak bakımından, hoşgörü ve olumsuz heyecanları ifade açısından başkalarının öncelik haklarına saygı gösterme yönünden büyük farklılıklar göstermektedir. Spor alanları, tribünler bu normların ve değerlerin geniş ölçüde söz konusu olduğu yerlerdir. Otoriteler seyirci davranışlarının alkole, kavgayla ilgili olanlarına kabul edilebilir bir sınır koymaktadır. Bu sınırların, kuralların çoğu da toplumdaki daha geniş bir kültürden gelmektedir (Acet, 2001).

Toplu davranış şartlarıyla ilgili olarak ulusal farklar vardır. Yoksul ve gereğinden fazla kalabalık ülkelerde büyük kalabalıklar, sosyal hizmetleri yetersiz bölgelerde balık istifi gibi sıkılmış küçük gruplar halindedir. Latin Amerika ülkelerinde, örneğin; kalabalık için, bireyler arası sıklığına karşı daha büyük bir hoşgörü vardır. Bu, mekânda yakınlık ve bireylerle çevreleri arasında (ekolojik) etkenler söylenti çıkarmaya, dedikodulara, çatışma ve paniğe kaynaklık ederler (Acet, 2001).

2.9. Diğer Faktörler

2.9.1. Kitle İletişim Araçlarının Seyircileri Üzerine Etkisi

Yakın ve uzak çevrelerde olup bitenleri öğrenmek isteyen insanlar, gelişmiş ve gelişmekte olan teknolojiyi, bununla beraber kitle iletişim araçlarını kullanırlar. Teknoloji ile birlikte büyük bir haberleşme ağını içine alan ve insanların birbirlerinden ve çevrelerinden haberdar olmasını sağlayan bu araçlara kitle iletişim araçları denir (Adıgüzel, 1999).

Teknoloji kullanımı ve bazı teknikler sonucu iletişimin insanları etkileyecek şekilde düzenlenmesine kitle iletişimi denir. Kitle iletişiminin sağlanması ve insanların bilgi alışverişinin oluşması için kullanılan araçlara da kitle iletişim araçları denir (Yetim, 2000).

Kitle iletişim araçları denildiğinde tüm yazılı ve görsel basın (gazete, dergi, radyo, televizyon, film vb.) anlaşılır. Ancak radyo ve özellikle televizyon her evde var olduğu için en etkili olanlarıdır ve günümüzün ileri teknolojisi sayesinde çok uzak olayları bile canlı ve tüm detaylarıyla sunarlar (Öztürk, 1994).

Medyanın Temel İşlevleri:

- Bilgi ve haber sağlamak,
- Eğitim,
- Sosyalleşme,
- Bir tartışma ortamı hazırlamak,
- Motivasyon,
- Eğlenceli,
- Kültürün evrimine katkı sağlamak ve
- Entegrasyondur.

Futbol yazarları köşe yazılarında ve futbol manşetlerinde, insanların örf ve adetlerine, gelenek ve değerlerine aykırı, ırk veya topluma karşı veya o toplumun değerlerine aykırı fanatizmin sosyolojik boyutunu ortaya koymaktadır. Aynı bakış

açısıyla, futbol yazarları ve futbol manşetlerinin köşelerinde, tamamen fanatizmin psikolojisi içinde olan takımlara karşı yazılar yazarlarsa, rakip takıma, hakemlere, futbolculara, antrenörlere ve yapacak olan kulüp yöneticilerine destek olurlar. Bu kişilerin ruh hallerini olumsuz etkiler, bu kişiler yine olumsuz olur etkilenirler ve fanatizme eğilimlidirler. Bu da futbolda fanatizmin psikolojik boyutunu ortaya koymaktadır (Çolakoğlu ve Esra Erturan, 2009).

Aileleri, içinde yaşadıkları toplum, arkadaşları, gittikleri okullar ve deneyimleri bu konuda çok daha etkili faktörlerdir. Çocuklar şiddete şu şekilde yönelebilirler (Şeker, 2011):

- a. Anne ve baba, çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını karşılamazsa çocukta nefret, öfke, şiddet duyguları uyandırır.
- b. Çocukların şiddet uygulayan ebeveynlerini taklit etmesi,
- c. Ebeveynler çocuğun şiddet eylemlerine karşı çıkmadıkça- örneğin başka bir çocuğu dövmek gibi,
- d. Genelde çocukların şiddet duygularını serbest bırakma fırsatı bulamamaları durumunda.

Genel olarak şiddet, düşük eğitim ve gelir düzeyine, az gelişmiş muhakemeye sahip bireylerde ve toplumlarda daha yaygındır. Bu sayede çocuklar ve gençler daha kolay şiddete bağımlı hale gelebilmektedir (Acet, 2001).

Green (1990), televizyon izleyicisi ile saldırganlık arasında bir bağlantı olduğunu savunarak bu konuda bir panel düzenleyerek, medyanın metodik yaklaşımlarla sporda şiddeti etkilediğini belirtmiştir (Atalay, 2010).

Sonuçta medya suni fakat ülkeye zarar veren gündemler oluşturmakta ve sonuçlarının sorumluluğunu da üstlenmemektedir. Zaten kimse de hesap sormamaktadır. Bazı teorilere göre basının ve yazılı eserlerin etkisiyle ölüm ve intihar olaylarında tahmini bir artış olduğu görülmüş, bu yönden zaman zaman meşhur sanatçıların eserlerine bile kısıtlamalar getirildiği görülmüştür. Aslında görülebildiği kadarıyla araştırmanın basın yayın üzerindeki etkileri tezatlı ve oldukça tartışılabilir niteliktedir. Yazılı basının şiddet üzerindeki etkileri konusunda olumlu ya da olumsuz

olarak gerçek hayatta hiçbir delil yoktur. Deneyler gerçek hayatı yansıtmaktan uzaktır (Acet, 2001).

2.9.2. Hakemlerin Seyirciler Üzerine Etkisi

Hakemlik, futbolun en önemli yönüdür. Hakem; oyunu önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirirken seyirci, futbolcu ve rakip takımlar arasında köprü görevi görmektedir (Epak, 1999).

Hakem, önceden belirlenmiş kurallar doğrultusunda takdir hakkını da kullanarak müsabakayı yönetmektedir. Hakemlerin sporcular, kulüp yöneticileri, antrenörler hatta taraftar üzerinde sorumluluk ve geniş bir yetki alanı bulunur. Tüm bu sorumluluk sahibi olduğu unsurlar tarafından üzerinde bir baskı oluşmaktadır. Yaşanılan puan kaybı ve istenmeyen sonuçlar doğrultusunda hakemler, direkt olarak sorumlu tutulan kişilerdir (Okur, 2015).

Futbolcular, antrenörler ve menajerler tarafından müsabaka öncesi ve sonrasında hakemler hakkında yapılan olumsuz açıklamalar hakemler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ayrıca televizyonda yorum yapan eski hakemler ile futbolcu ve spor yorumcularının konuşmaları, hakemlerin hatalı kararlar almasına ve hakemleri hedef haline getirebilmektedir (Atalay, 2010).

Müsabaka esnasında hakemin daha iyi bir müsabaka yönetebilmesi için; sporcuların, seyircilerin, antrenörlerin ve yöneticilerin bilmesi gereken konu; özellikle müsabakanın ilk on beş dakikasında, müsabakanın seyri konusunda endişe taşıyan hakeme olumlu yaklaşım, ona yapılacak en büyük yardımdır. Bu süreyi problemsiz atlatan hakem rahatlar, daha sağlıklı bir yönetim trendi kazanır (Epak, 1999).

Sonuç olarak; hakemlikte ekip çalışması da önemlidir. Dolayısıyla büyük başarılar; inançlı yetenekli insanların oluşturduğu ekiplerce elde edilir. Hakem üçlüsü bir ekiptir. Takım anlayışı varsa başarı da vardır. Yardımcı hakemler hakemin başarısı için gereken çabayı içtenlikle göstermelidir. Sahada uyum için sosyal yaşamda da uyum şarttır (Acet, 2001).

2.9.3. Antrenörlerin Seyirciler Üzerine Etkisi

Spor etkinliklerinin bilimsel kriterlerle yürütülmesi, eğitmenin önemini ve gerekliliğini artırmaktadır. Antrenör, spor için bu gelişimi sürekli kılmaya çalışan ve sporcunun yüksek verimliliğe ulaşması için çabalayan kişidir (Çağlayan, 2003).

Antrenörün sadece takım veya sporcu ile ilgili görevleri yoktur. Aynı zamanda sosyal, kültürel, sosyal sorumlulukları ve görevleri vardır. Antrenör, öncelikle diğer insanlarla ve sporcularla olan ilişkilerinde insanlaştırma değeri üretmenin bilincinde olan bir insan, bir öğretmen ve yöneticidir. Ancak sporun baskın asimilasyon ürettiği gerçek spor sisteminde antrenörün işlevi değişmiştir. Sporun, özellikle de futbolun bir işe dönüştürüldükten sonra profesyonel bir mesleğe dönüşmesi, antrenörün, profesyonelleşmesine yol açtı. Böyle bir ortamda, kapitalist olmayan iyi bir eğitmenin iş bulma fırsatları neredeyse tükenmiştir. Antrenörün bir diğer sorumluluğu maç sırasında seyircilere karşıdır. Konumuz açısından eğiticinin izleyicilere karşı sorumluluğu büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni karşılaşma sırasında ve sonrasında kullanılacak ifade ve eylemlerin izleyici üzerinde oldukça etkili olmasıdır (Acet, 2005).

Sporda yöntem; yapıcı, eleştirici ve bilimsel olmaktır. Sorunlar ancak böyle aşılabılır ve başarı elde edilebilir. Sporda şans ve tesadüfün yeri yoktur. Bilinçli davranışlar ne kadar geliştirilebilirse, tesadüf ve şans, o kadar ortadan kaldırılabilir. Teori, müsabakada pratikle uyumlu bir şekilde buluşmadan harekete ve taktiğe yön verilmemelidir. Kusursuz teori bile, yanlış bir pratikle, anlamını kaybeder. En ileri teori, taktik ve pratikle uyumlu işleyen bir bütündür. Uygun ortam, zaman ve sosyal çevrede başarı kaçınılmaz olur. Sporda bilimsel nesnel teori ise, sadece sıradaki müsabakayı kazanma hedefiyle değil; bütün bir yaşam içindeki insanın sporcu yanı sıra da bütünleşmesi bilinçlenip sağlık içinde toplumsallaşmasıyla gerçekleşir (Küçük, 2000).

Sonuç olarak; spor, barış, dostluk ve kardeşlik aracıdır. İnsanın ve insanlığın sınırlarını geliştirir. O, asla bir çeşit şiddet, ezici rekabet, savaş aracı, yıkım ve bir sömürü aracı değildir. Spor, insanoglunun kendisiyle ve kendisi dışındaki her şeyle

ilişkisinde bir barış aracıdır, antrenör ve eğitmen ise bu barışın mimarları olmalıdırlar (Acet, 2001).

2.9.4. Yöneticilerin Seyirciler Üzerine Etkisi

İnsan faaliyetlerinin amaçlara göre yürütülmesi olan yönetim, değişik alanlarda farklı fonksiyonları yerine getirir. Yönetim, yapıldığı alanla isim alır. "Belli bazı yönetim alanları asker yönetimi, kamu yönetimi, iş yönetimi, endüstri yönetimi, eğitim yönetimi, spor yönetimi gibi toplumsal ihtiyaçların büyük bir kesimini karşılayan alanlardır. Spor yönetimi de spor alanındaki amaçlara ulaşabilmek için çalışır ve kendine özgü ilke ve teknikler geliştirir. Spor kurumlarında yönetimle ilgili faaliyetlerin bilimsel olarak yürütülmesi, spor yönetiminin temel amaçlarından biridir. Spor yönetimi faaliyetlerini spor yöneticileri yönlendirir (Karagözoğlu, 1994).

Yönetici, örgütün etkili şekilde faaliyetlerini yürütebilmesi için teknik donanım ve vasıflara sahip kişidir. Değişen ve gelişen ekonomik şartlar göz önünde bulundurulduğunda spor kulüpleri özellikle futbol kulüpleri şirketleşme ve farklı iş kolları arayışı içerisinde. Spor yöneticilerinin amacı kulüplerin başarısı için kulübün maddi yönden zenginleşmesi ve yıldız futbolcuları transfer ederek kulübü hedefledikleri başarıya ulaştırmaktır. Yapılan transfer ve yatırımlar doğrultusunda zengin kulüpler, hem göze güzel gelen müsabakalar izlettirmekte hem de ülke futbolunun gelişmesine katkı sağlamaktadır (Var, 2008).

Yöneticileri agresif olan bir takımın, sporcularının ve seyircilerinin de agresif olmaları doğal bir davranıştır. Bu nedenle yöneticiler sorumluluklarının bilinciyle hareket etmelidir. Yöneticilerin izleyici üzerindeki olumsuz etkilerinin bir diğer boyutu da medyanın sanki söylenmemiş ama söyleniyormuş gibi başlıklar atarak reyting düşünceleri adına yanlış tutumu olmasıdır (Acet, 2001).

Bu nedenle yöneticilerin daha dikkatli davranarak sorumluluğunun bilincinde olmaları gerekmektedir. Yöneticilik yapacak kişilerin yukarıda verilen vasıflara uygun olmaları, galip gelmenin her şey olmadığını, sporun dostluk ve kardeşlik olduğunu

kabullenecek yapıda olmaları ve eğitim düzeyi yüksek kişilerden oluşmaları daha sağlıklı olacaktır (Acet, 2001).

2.9.5. Amigoların Seyirciler Üzerine Etkisi

Amigo, belirli bir takımla özdeşleşen taraftarın, maç sırasında, maça katılımını tezahüratla hızlandıran bir yönetici görevi yaparak şartlar ne olursa olsun, gerektiği zaman hiç değilse takımının bir parçasını toplayabilen, onları organize edebilen kişidir (Çağlayan, 2003).

Amigolar sporcular, yöneticiler, antrenörler ve seyirciler arasında köprü vazifesi üstlenirler. Bütünleyici ve kapsayıcı rol üstlenirler. Amigoların her ne kadar takım için büyük ve önemli rolü olsa da bazen olumsuz yönde etkileri de olur. Sürü ve kitle psikolojisi ile bütün seyirci grubunu etkileyebilirler. Lider konumuna gelen amigoların her hareketi seyirciyi de olumlu veya olumsuz yönde etkiler (Acet, 2005).

Amigoluk futbolda çok önemli bir görevdir. Amigo kızlar, tribünleri hem olumlu hem de olumsuz olarak dolduran taraftar kitlesini etkileyebilirler. Kitle psikolojisinde, lider konumdaki kişi ne yaparsa yapsın, kitle o kişinin hareketine katılır. Bu nedenle amigo kızlar tribünlerde lider olmuştur (Erkal ve ark., 1998). Aşırı tutkulu taraftarları ve şiddet yanlısı gençleri olumlu yönde kullanmak için bunlar üzerinde şu uygulamalar yapılmaya çalışılmıştır:

- a) Meydan okunan spor faaliyetleri düzenlemek olmuştur (Örneğin, yüksek bir duvara tırmanmak).
- b) Taraftarların, kulübün prestijini paylaşmaları için, antrenör, yönetici ve sporcularla toplantılar düzenlemek.
- c) Amigoluk projesi dahilinde taraftarlara bir kimlik kazandırmak (Örneğin, Amigo gazetesi için muhabir, bir basın konferansı için toplantılar düzenlemek) (İmamoğlu, 1990).

2.9.6. Futbolcuların Seyirciler Üzerine Etkisi

Taraftar ve seyirci saldırganlığının nedenlerinden diğeri bir tanesi de futbolcuların hal ve hareketleridir. Maç öncesi, esnasında veya sonrasında rakip takım oyuncularını ile yaşanan itişme, ağız kavgası, yapılan kasıtlı fauller, hakeme şiddetli itirazlar seyirci saldırganlığına neden olabilir (Var, 2008).

Seyirci saldırganlığını artıran nedenlerden biri futbolculardır. Sporcuların sahada itişip kakışmaları, tartışmaları, kasıtlı şiddetli faulleri ve birbirlerine karşı uygunsuz davranışları, hakem kararlarına aşırı itiraz, seyirciyi kışkırtacak jest ve jestler, sahada beklenen performansı vermeyen, sahada varlık göstermeyen hareketler. Sezonlarda kendi takımlarında oynayan oyuncular, sahayı rakip olarak alan oyuncular, rakip oyuncunun hakemi aldatma ve vakit geçirme hareketleri gibi önemli sayılan maçlar seyirciyi etkileyen nedenlerdir. Küçük bir detay gibi görünen takımların futbolcu formalarının renkleri seyirciler tarafından agresif bir ipucu olarak algılanabilir. Ayrıca izleyici saldırganlığında özdeşleşmenin etkili olduğu söylenebilir. Yüksek düzeyde özdeşleşmeye sahip bireylerin özdeşleştikleri kaynağa yönelik saldırılara çok şiddetli tepkiler gösterebileceğini vurguladı (Gill, 1986; Kuru, 2000).

2.9.7. Güvenlik Güçlerinin Seyirciler Üzerine Etkisi

Spor alanlarında güvenlik, kolluk kuvvetleri ve kulübe çalışan özel güvenlik görevlileri tarafından sağlanmaktadır. Şiddetin önlenmesi noktasında çok önemli görev üstlenen güvenlik güçleri bazen bizatihi bu şiddetin sebebi olabilmektedir. Görevini yapan kolluk kuvvetleri, bazen taraftarların tahrikine gelerek, tribünleri galeyana getirici hareketlerde bulunabilmektedirler (Okur, 2015).

Taraftarların kolluk kuvvetlerine karşı sert şekilde cevap vermesiyle şiddetin boyutları yükselebilmektedir. Normalde tek başına kolluk kuvvetleriyle karşılaştığında daha itaatkâr tavırlar sergileyen kişiler, gruptan aldıkları güçle saldırgan tavırlar içine girebilmektedirler (Özdağ ve ark., 2010).

Futbol maçlarının güvenli bir çerçevede oynanması için güvenlik güçlerinin önemi büyüktür. Futbol müsabakalarının öncesi ve sonrasında güvenlik güçlerinin

alacağı önlemler, tedbirler İl Emniyet Müdürlükleri, İçişleri Bakanlığı ve Valilikler tarafından önceden belirlenmiştir. İl Spor Güvenlik Kurulu ayda bir defa ve gerektiği takdirde olağanüstü şekilde toplanarak, tüm spor müsabakalarında alınacak tedbirleri görüşüp planlar. Bu planlamada Avrupa Sözleşmesi ve UEFA güvenlik kriterleri göz önünde bulundurulur. Bunun sonucunda şiddetin önlenmesi için yeterli sayıda güvenlik güçleri müsabaka çevresine yerleştirilir (Cengiz, 2004).

Güvenlik ve emniyet güçlerinin bazı zamanlarda seyircilere sert bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Emniyet güçleri tarafından kötü muameleye maruz kalmış gruplar, daha saldırgan bir davranış içinde olabilirler. Saldırgan davranışın asıl amacı kötü muamele yapan kişilere değil, kötü muameleyedir (Cengiz, 2004).

2.10. Türkiye’de ve Dünyada Sporda Yaşanan Bazı Şiddet Olayları

Spor, şiddet ve saldırganlık arasındaki ilişki, spor tarihi kadar eskidir. Bu çatışmalarda görünen sebep bir amaç iken, bir nevi tezahürat, maç sonrası yaşanan gerginlik, uluslararası tarihi çatışmalar, din farklılıkları, mezhep, bölgesel sorunlar ve anlaşmazlıklar arkasında. Sonuç olarak kitle hareketleri haline gelen olaylar, insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir (Erkal ve ark., 1998).

2.10.1. Dünyada Sporda Yaşanan Bazı şiddet Olayları

Futbol, seyirlik bir spor olması ve geniş kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile, diğer spor dallarına göre farklılık göstermektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıklarda kişilik kaybı ve farklı dış teşviklerin etkisiyle farklı kolektif etkinliklerin gerçekleştiği bir ortamdır (Demir, 2009).

Futbol tarihine geçen tarihte yaşanmış çok büyük olaylar bulunmaktadır. Önüne bir türlü geçilemeyen futbolda şiddet olayları yıkıcı ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yaşanılan ve yaşanmış şiddet olayları zaman içerisinde unutulmuş ve raflarda yer edinmiştir. Yaşanmış olayların sıcaklığı çok kısa sürelerde unutulmuş ve futbolda şiddetin önlenmesi için adımlar yetersiz kalmıştır. İnsan zihninin böyle ciddi

olayları unutmasından dolayı futbolda şiddet toplumsal bir sorun halini almıştır (Akşar, 2005).

Bazı durumlar şiddete dayanmamaktadır, tribün çöküşü ve panik anları ölüme neden olabilmekte, bazen de karşılaşmanın sonucuna bağlı olarak kalp krizi ve intiharlar ön plana çıkmaktadır. Sporda şiddet olayları şu şekilde sınıflandırılabilir (Acet, 2005):

1. Şiddetli hareketler,
2. Teknik hatalardan kaynaklanan kazalar,
3. İhmalden kaynaklanan kazalar ve
4. Tedbirsizlik nedeniyle paniğin neden olduğu kazalar.

Dünya futbol tarihinde ölümlerle sonuçlanan olayların meydana geldiği müsabakalar mevcuttur:

1. İlk büyük futbol felaketi Nisan 1902 tarihinde olmuştur. Glasgow (İskoçya) bir standın çökmesiyle 25 kişi ölmüş, 350 kişide yaralanmıştır. Spor tarihi boyunca bazı felaketler isimleriyle devam etmişlerdir. Ne yazık ki ünlü Avrupa örnekleri Bolton, Sheffield, Bradford, Bastia ve Heysel stadyumu felaketleridir (Comeron, 2002).
2. Mart 1946 "İngiltere": Çitlerin yıkılması nedeniyle 85.000 izleyicinin baskısı altında 33 ölü, 500 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
3. Floransa "İtalya" Aralık 1957: Bir tribünün çökmesiyle 120 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
4. Santiago "Şili" Nisan 1961: Tribün çökmesi sonucu 5 ölü ve 300 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
5. 1964'te Lima'daki Peru-Arjantin maçında, 24 Mayıs'ta Tokyo Olimpiyatları ön eleme maçında hakemin ev sahibi takımın golünü iptal etmesi üzerine tribünlerde olaylar yaşandı, (320) kişi ölmüş ve (600) kişi yaralanmıştır (Ayan, 2006).
6. 1966'da Kahire'de (Mısır) Zamalek-National arasında oynanan maç sonrasında çıkan kavga sonucu 300 kişi yaralanmıştır (Acet, 2005).

7. 1969'da Honduras ve El Salvador arasındaki Dünya Kupası maçı iki ülke arasında dört günlük bir savaşa dönüşmüş birçok insan ölmüştür (Ürkmez, 2001).
8. 1970: "Brezil" Brezilya Şampiyonası zafer şenliklerinde 73 kişi ölmüş ve 2100 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
9. 1971'de Pittsburg'da oynanan maçın ardından zafer sarhoşu 100.000 izleyici sokaklarda çıplak dans etmeye başlamış, sonuçta yüzlerce insan yaralanmış ve yüzlercesi tutuklanmıştır (Acet, 2001).
10. Nisan 1977'de Almanya'da Hamburg, iki rakiple karşılaştıktan sonra, kentinde büyük çaplı çatışmalarda 1 kişi ölmüş ve çok sayıda insan yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
11. 1979'da Lagos'ta (Nijerya) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 24 kişi hayatını kaybetmiş, 27 kişi de yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
12. 1980, Kalküta (Hindistan): kavgalar sonucu 16 kişi ölmüş, 100 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
13. Şubat 1981'de Atina'da (Yunanistan) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 21 kişi hayatını kaybetmiş, 54 kişi de yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
14. 1982'de, Moskova'da (Rusya) 20.000 kişi stadyumdan çıkarken, sadece iki kapı açıldığında güvenlik güçleri ile seyirciler arasında çıkan kavga sonucunda 60 kişi ezilerek ölmüştür (Erkiner, 2004).
15. 1984 Kolombiya-Cali'de Pascal Guerrero Stadında 17 Kasım günü Cali-Amerika maçı sonunda çıkan olaylarda 24 kişi ölmüştür (Dikici, 2009).
16. Brüksel (Belçika), Mayıs 1985: İngiliz seyircilerin Heysel stadyumunda İtalyan seyircilerin tribününe düzenlediği saldırı nedeniyle meydana gelen ezilme ve boğulma olayında 39 kişi ölmüş, 600 kişi yaralanmıştır (Erkiner, 2004).
17. Haziran 1986'da (Meksika), Meksika ekibinin Bulgaristan'ı 2-0 yenmesinin ardından olaylar ve kutlamalar nedeniyle 13 kişi ölmüş ve 200 kişi yaralanmıştır (Erkal ve ark., 1998).

18. 1987 Mart (Hollanda); Hollanda birinci futbol liginde, Ajax ve Den Hoog takımları arasında oynanan karşılaşma sırasında, iki takım taraftarı birbirine girmiş ve 50 seyirci yaralanmıştır (Acet, 2005).
19. 1990'da Mogadiscio'da (Somali) oynanan bir karşılaşmada sahaya giren seyircileri çıkarmak için ordunun havaya ateş açması sonucu çıkan izdiham ve dışarı çıkan taraftarları suikastçı sanan Başkanlık Muhafızları tarafından açılan ateş sonucu 62 taraftar hayatını kaybetmiş, 200 kişi de yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
20. Yunanistan'da, 16 yaşındaki bir taraftar 1991'de AEK-Olympiacos maçında çıkan çatışmada hayatını kaybetmiştir (Acet, 2001).
21. 1991'de Orkney'de (Güney Afrika) Kaizer Chiefs-Orlando Piratos takımları arasında oynanan maçta, hakem hataları sebebiyle çıkan olaylar sonucunda, 34 kişi hayatını kaybetmiş, 50 kişi de yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
22. 1994'te Kolombiya'da, Dünya kupası sırasında kendi kalesine gol atan ve milli takımın elenmesinin sebebi olarak görülen, Andres Escobar, öldürülmüştür (Acet, 2005).
23. 1995; İtalya'daki tüm spor faaliyetleri, Cenova-Milan maçından önce bir Cenova taraftarının öldürülmesinden sonra bir hafta süreyle durdurulmuştur (Erkiner, 2004).
24. 1998'de İngiltere'de Gilligham-Fulham arasında oynanan maçta çıkan olaylar sonucunda, bir kişi hayatını kaybetmiştir (Gültekin, 2008).
25. 2001'de Johannesburg'da Kaizer Chiefs-Orlando Pirates arasında oynanan maç sonrasında çıkan olaylar sonucunda 43 kişi hayatını kaybetmiş, 250 taraftar da yaralanmıştır (Okur, 2015).
26. Mart 2003 Wroclom'da (Polonya) lig maçında çıkan olaylar sonucunda 1 kişi yaşamını yitirmiş, 120 kişi tutuklanmıştır (Gültekin, 2008).
27. 2006'da Paris'te Paris Saint-Germain ile Hopsel Tel Aviv arasındaki UEFA Kupası maçında, taraftar şiddetine müdahale etmeye çalışan bir polis memuru bir kişiyi vurarak öldürmüş, bir kişiyi de yaralamıştır (Gültekin, 2008).

28. Şubat 2007: İtalya'da, Cetaria ile Palermo arasındaki bir maç sırasında çatışmaya müdahale etmeye çalışan bir polis memuru hayatını kaybetmiştir (Gültekin, 2008).
29. 2012'de Port Said Stadyumu'nda (Mısır) Al-Masry-Club ve Al-Ahly SC takımları arasında oynanan futbol maçı sonrası Al-Marsy takımının galibiyeti sonrası sahaya giren binlerce taraftarın yol açtığı olaylar sonucunda 74 kişi hayatını kaybetmiştir (Okur, 2015).
30. 2014 ve 2015 yıllarında, Kıbrıs Rum Kesimi'nde hakemlere yönelik, bombalamak, aracını yakmak, boru tipi bombayla saldırmak gibi pek çok şiddet eylemi gerçekleşmiştir (Okur, 2015).
31. Mayıs 2014'te Kongo'da Vita Club - TP Mazembe takımı arasında çıkan isyan 15 kişinin ölümüne ve onlarca kişinin yaralanmasına yol açmıştır (Congo, 2014) .
32. 2015'te Yunanistan'da Panathinaikos ile Olympiakos arasında oynanan müsabaka sırasında çıkan olaylar sonucunda maç tamamlanamamış ve hükümet yetkilileri olaylar sonrası, spor alanlarında ciddi yasalar çıkarma konusunda karar almıştır (Okur, 2015).
33. 2015'te Madrid'te (İspanya), Atletico Madrid-Deportivo maçı öncesinde taraftarlar arasında çıkan kavga sonucunda, bir Deportivo taraftarı feci şekilde dövülerek stat yakınlarındaki Manzanares nehrine atılmıştır. Hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayan taraftar hayatını kaybetmiştir. Olaylarda 11 taraftar yaralanmıştır (Okur, 2015).
34. 24 Haziran 2016'da Almanya'nın doğusunda, şiddete katılan ve alkol etkisi altında olan 150 kişinin bulunduğu Magdeburg kentinde güvenlik görevlilerine saldırarak 14'ten fazla güvenlik görevlisinin yaralanmıştır (Almanya, 2016).
35. 8 Şubat 2021 Gana'da Nswatraman takımının taraftarları, Gana Ligi şampiyonasında Real Tamale United takımına saldırmış ve Real Tamale United oyuncularını arasında birçok kişi yaralanmıştır (Gana, 2021).

Yukarıda bahsedilen başlıca olaylar incelendiğinde, kitlesel ölümlerin kavgadan ziyade kalabalığın oluşturduğu izdiham ve karışıklıktan veya tribünün düşüşünden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

2.10.2. Türkiye’de ve Dünyada Sporda Yaşanan Bazı Şiddet Olayları

Türkiye’de Futbol Ligi kurulmasına kadar büyük bir çapta şiddet ve saldırganlık olaylarının yaşanmadığı görülmüştür. Fanatizm ve holiganizmin yayılmadığı zamanlarda seviyeli, futbolun güzelliğinin ön planda olduğu bir ortamda müsabakalar takip ediliyordu. Zaman içerisinde sanayinin ve ekonominin gelişmesi doğrultusunda kendisine yeni bir yer edinen futbol ve taraftarlık olgusu, değişime uğrayarak daha rekabetçi bir ortam halini almıştır. Dünyada meydana gelen bu değişime Türkiye’de tarafsız kalmamış, futbol kulüpleri arasındaki rekabet ortamı artarak taraftar gruplarını etkilemeyi başarmıştır. Bu değişim de beraberinde şiddet ve saldırganlığı getirmiştir (Gültekin, 2008). Türkiye’de meydana gelen şiddet ve saldırganlık olayları şunlardır.

1. 1924’te ilk resmi İstanbul Ligi müsabakaları sırasında karşılaşan Fenerbahçe ve Galatasaray takımı futbolcuları, Galatasaray’ın attığı bir gol sonrası birbirine girmesiyle ortalık karışmış, taraftarlar sahaya girmiş, sporcu, taraftar ve yöneticiler kavgaya tutuşmuştur ve polis müdahalesi sonucu olay karakola aksetmiştir (Gültekin, 2008).
2. 1934’te Fenerbahçe-Galatasaray maçı sırasında sporcular arasında çıkan kavga sırasında Fenerbahçe kalecisi Galatasaray antrenörüne yumruk atmış ve polise yakalanmamak için tribünlere doğru kaçmıştır. Maç sonrasında iki takımdan 17 sporcu spordan men cezası almıştır (Erkiner 2004).
3. 1949’da Veli Efendi Hipodromu (İstanbul), yarışlardan sonra yakılıp talan edilmiştir (Acet, 2005).
4. 1967 Kayseri (Türkiye): Olaylarda Kayseri’de İl Stadı’nda 2.Lig Kayserispor-Sivasspor maçında Kayseri Şehir Stadı’ndaki karşılaşmada çıkan olaylarda, 40 kişi ezilerek ölmüş, 600 kişi yaralanmıştır (İmamoğlu, 1990).
5. 1969’da Kırıkkale’de Kırıkkalespor-Tarsus İdman Yurdu arasında oynanan ikinci lig maçı sonrasında çıkan olaylar sonucunda, 10 kişi hayatını kaybetmiş, 102 kişi de yaralanmıştır (Gültekin, 2008).
6. 1973–1974 Sezonunda Çorum’da oynanan Çorumspor-Tokatspor arasında oynanan 3 lig müsabakasında sporcular ve taraftarlar arasında olaylar çıkmış, Tokatspor kafilesi ancak polis eskortuyla şehirden ayrılabilmiştir.

Ligin ikinci yarısında Tokat'ta da benzer olaylar yaşanmış ve iki şehir taraftarları arasındaki gerginlik bir süre devam etmiştir (Gültekin, 2008).

7. 1998'de Trabzon'da, Trabzonspor-Fenerbahçe arasında oynanan Türkiye Kupası Maçında, sahaya atılan yabancı maddeler nedeniyle Fenerbahçe teknik direktörü Otto Bariç'in başından yaralanması sonucu Fenerbahçe sahadan çekilmiştir (Okur, 2015).
8. 2000'de UEFA kupası yarı final mücadelesinde Galatasaray-Leeds United maçı öncesinde, alkollü Leeds United taraftarlarının taşkınlıklarına Galatasaray taraftarının saldırganca cevap vermesi sonucunda 2 İngiliz taraftar hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır (Okur, 2015).
9. 2004'te İnönü Stadı'nda oynanan Beşiktaş-Çaykur Rizespor maçında tribünde çıkan kavga sonucunda, 1 kişi hayatını kaybetmiştir (Okur, 2015).
10. 2007'de Ali Sami Yen Stadı'nda, şampiyonluğunu ilan eden ve Galatasaray'ın stadına şampiyon olarak gelen Fenerbahçe, gergin atmosfere maç sırasında çıkan olayların da eklenmesiyle yabancı madde yağmuruna tutulmuştur (Okur, 2015).
11. 2009'da Bursa Atatürk Stadı'nda, Bursaspor-Diyarbakırspor maçı sırasında yapılan siyasi içerikli şiddet eylemleri sonucu maç tatil edilmiştir (Okur, 2015).
12. 6 Mart 2010 tarihinde Diyarbakır Atatürk Stadında oynanan, Diyarbakırspor-Bursaspor karşılaşması ülkedeki etnik çatışmanın spor yoluyla devamına sahne olmuştur. Çıkan olaylar sporcuların ve daha birçok vatandaşın üstünde sosyal psikolojik olarak olumsuz etki yaratmıştır (Bayram, 2011).
13. 2011'de Bursa'da oynanacak olan Bursaspor-Beşiktaş maçı öncesi, Bursaspor taraftarları ile polis arasında sokak çatışmaları gerçekleşmiş, birçok taraftar ve polis yaralanmış, çıkan olaylar neticesinde Beşiktaş takımı şehre girememiş, maç tatil edilmiş, 51 taraftar tutuklanmış, Bursaspor 3-0 hükmen mağlup sayılmış ve Bursaspor'a 5 maç seyircisiz oynama cezası verilmiştir (İlhan ve Çimen, 2011).

Türkiye'de genellikle izdihamın neden olduğu futbol şiddetinin toplu ölümü, tribünlerde meydana geldiğinde birçok insanın can kaybettiği ve yaralandığı görülmektedir. Çatışma olaylarına bakıldığında sebebinin şehirler arası aşırı

savunuculuk ve dūřmanlıktan kaynaklandıęı ve bireysel olarak bařlayan olayların kısa sūrede sosyal olaylara dōnūřtūęū gōrūlmektedir (Erkiner, 2004).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara yönelik görüşlerinin incelendiği bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden tarama modelinde yürütülmüştür.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 385 öğrenci (194 erkek, 191 kız) oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara ilişkin görüşlerin belirlenmesinde Şeker (2011) tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır (EK-2). Kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Ankette, öğrencilerin sporda şiddet ve istenmeyen davranışlar hakkındaki görüşlerini belirlemek için planlanmış toplam 12 soru vardır. İlk beş soru, sporda istenmeyen davranışlar ile ilgili, son yedi soru sporda şiddet ile ilgili davranışları içermektedir. Bu bölümdeki sorulara öğrenciler, “Evet” veya “Hayır” yanıtını vermektedir.

3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 26.0 for Windows paket programında analiz edilmiş ve bulgular tablo haline getirilerek sunulmuştur. Verilerin analinde, frekans, standart sapma, aritmetik ortalama ve ki-kare analizleri kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 4.1’de verilere bakıldığında, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %50.4’ü (n=194) erkek, %49.6’sı (n=191) kadın bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan bireylerin yaşlarına göre dağılımları

Cinsiyet	N	%
Erkek	194	50.4
Kız	191	49.6
Toplam	385	100.0

Tablo 4.2’deki verilere bakıldığında, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %34.8’inin (n=134) 18-20 yaş, %43.9’unun (n=169) 21-23 yaş, %21.3’ünün ise (n=82) 24 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet göre dağılımları

Yaş	N	%
18-20	134	34.8
21-23	169	43.9
24- üstü	82	21.3
Toplam	385	100.0

Tablo 4.3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim düzeyine bakıldığında, öğrencilerinin %24.7’si 1.sınıf, %39.5’i 2.sınıf, %18.4’ü 3.sınıf, %18.4’ü ise 4.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 4.3. Araştırmaya katılan bireylerin sınıf düzeylerine göre dağılımları

Sınıflar	N	%
Birinci sınıf	95	24.7
İkinci sınıf	152	39.5
Üçüncü sınıf	71	18.4
Dördüncü sınıf	67	17.4
Toplam	385	100.0

Tablo 4.4'deki verilere göre, katılımcıların %28.6'sının (n=110) 951 TL veya altında, %35.6'sının (n=137) 952-1500 TL gelir seviyesine sahip oldukları, %20.3'ünün (n=78) 1501-2500 TL, %11.9'unun (n=46) 2501-3500 TL arası gelir seviyesine sahip oldukları, %3.6'sının ise (n=14) 3501 tl veya üstü gelir seviyesine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 4.4. Araştırmaya katılan bireylerin aylık ortalama gelir dağılımları

Aylık Ortalama	N	%
951 TL veya altı	110	28.6
952 TL – 1500 TL	137	35.6
1501 TL-2500 TL	78	20.3
2501TL – 3500 TL	46	11.9
3501 TL veya üstü	14	3.6
Toplam	385	100.0

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi öğrencilerin %66.8'inin (n=257) sigara kullandığı görülmektedir. Diğer yandan, %33.2'sinin ise (n=128) sigara kullanmadıkları anlaşılmaktadır. Buna göre, cinsiyete göre sigara kullanım durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır (p<0.05).

Tablo 4.5. Araştırmaya katılan bireylerin “Sigara kullanıyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtların cinsiyete göre dağılımı

		Cinsiyet			χ^2	P
		Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	139	118	257	4.224	0.04
	%	36.1	30.6	66.8		
Hayır	N	55	73	128		
	%	14.3	19.0	33.2		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.6’ya göre, katılımcıların %31.9'unun (n=123) alkol kullandığı görülmektedir. Öte yandan, %68.1'inin ise (n=262) alkol kullanmadığı saptanmıştır. Alkol kullanma oranları karşılaştırıldığında, cinsiyete göre erkek ile kadın katılımcılar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0.05).

Tablo 4.6. Araştırmaya katılan bireylerin “Alkol kullanıyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtların cinsiyete göre dağılımı

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	76	47	123	9.395	0.002
	%	19.7	12.2	31.9		
Hayır	N	118	144	262		
	%	30.6	37.4	68.1		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi “Oturduğunuz evde kiminle yaşıyorsunuz?” sorusuna, katılımcıların % 65.2’si "Annem ve babamla", % 10.4’ü "anne ile", % 9.6’sı "baba ile", % 6.2’si "arkadaşlarımla", % 4.5’i "Eşim ve çocuklarımla" ve % 4.7’si ise "yalnız yaşıyorum" yanıtlarını vermiştir.

Tablo 4.7. Araştırmaya katılan bireylerin “Oturduğunuz evde kiminle yaşıyorsunuz” sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı

Değişkenler	N	%
Annem – Babamla	251	65.2
Anne ile	40	10.4
Baba ile	37	9.6
Yalnız yaşıyorum	15	3.9
Eşim ve çocuklarımla	18	4.7
Arkadaşlarımla	24	6.2
Toplam	385	100.0

Tablo 4.8’de görüldüğü üzere, “Yaşadığınız mahalle–çevre hangisidir?” sorusuna, katılımcıların %54’ü kent merkezi, %28.6’sı ilçe merkezi, %12.5’i, köy ve %4.9’u ise gecekondü yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.8. Araştırmaya katılan bireylerin “yaşadığımız mahalle – çevre hangisidir?” sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı

Değişkenler	N	%
Kent merkezinde	208	54.0
İlçe merkezinde	110	28.6
Köyde	48	12.5
Gecekonduda	19	4.9
Toplam	385	100.0

Tablo 4.9’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan bireylerin %77.7’si takım tutmaktadır. Cinsiyete göre, kadın öğrencilerin %36.1’i, erkek öğrencilerin ise %41.6’sı takım tuttuğunu belirtmiştir. Diğer yandan, öğrencilerin %22.3’ünün herhangi bir takım tutmadığı saptanmıştır. Cinsiyete göre, kadın öğrencilerin %13.5’inin, erkek öğrencilerin ise %8.8’inin herhangi bir takım tutmadığı bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyet değişkenine göre katılımcıların takım tutma durumlarında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 4.9. Araştırmaya katılan bireylerin “Takım tutuyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtların karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	160	139	299	5.219	0.02
	%	41.6	36.1	77.7		
Hayır	N	34	52	86		
	%	8.8	13.5	22.3		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.10’a göre, öğrencilerin %44.4’ü kendilerini orta düzeyde fanatik olarak görmektedir. Cinsiyet değişkenine göre, erkek öğrencilerin %25.5’i, kadın öğrencilerin ise %19’u kendilerini orta düzeyde fanatik olarak tanımladıkları bulunmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre, katılımcıların cinsiyetinin fanatizm düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Tablo 4.10. Araştırmaya katılan bireylerin “Tuttuğunuz takımın taraftarı olarak kendinizi ne kadar fanatik görüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtların karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Hiç	N	21	36	57	15.498	0.001
	%	5.5	9.4	14.8		
Az	N	23	43	66		
	%	6.0	11.2	17.1		
Orta	N	98	73	171		
	%	25.5	19.0	44.4		
Çok Fanatik	N	52	39	91		
	%	13.5	10.1	23.6		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.11'de yer alan bulgulara göre, öğrencilerin %87.3'ünün, taraftarların sahaya yabancı madde atmasını uygun bulmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre, kadın öğrencilerin %45.5'inin, erkek öğrencilerin ise %41.8'inin bu davranışı uygun bulmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan, öğrencilerin %12.7'sinin ise taraftarların sahaya yabancı madde atmasını uygun buldukları belirlenmiştir. Cinsiyet açısından, kadın öğrencilerin %4.2'si, erkek öğrencilerin ise %8.6'sı bu davranışı uygun bulmaktadır. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyete göre öğrencilerin sahaya yabancı madde atılması ile ilgili görüşlerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$).

Tablo 4.11. Araştırmaya katılan bireylerin “Taraftarların sahaya yabancı madde atmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	33	16	49	6.458	0.011
	%	8.6	4.2	12.7		
Hayır	N	161	175	336		
	%	41.8	45.5	87.3		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.12'ye göre, öğrencilerin %84.7'si sporcuların bahis oynamalarını uygun bulmamaktadır. Erkek öğrencilerin %41.8'inin, kadın öğrencilerin ise %42.9'unun bu davranışı uygun bulmadıkları tespit edilmiştir. Öte yandan, öğrencilerin %15.3'ü sporcuların bahis oynamalarını uygun bulduklarını belirtmiştir. Erkek öğrencilerin %8.6'sı, kadın öğrencilerin ise %6.8'i bu davranışı uygun bulduklarını belirtmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyete göre katılımcıların görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.12. Araştırmaya katılan bireylerin “Sporcuların bahis oynamalarını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet			χ^2	P
	Erkek	Kadın	Toplam		
Evvet	N	33	26	0.856	0.355
	%	8.6	6.8		
Hayır	N	161	165	0.856	0.355
	%	41.8	42.9		
Toplam	N	194	191		
	%	50.4	49.6	100.0	

Tablo 4.13'de yer alan bulgulara göre, öğrencilerin %84.4'ü sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun bulmadıklarını belirtmiştir. Cinsiyete göre, erkek öğrencilerin %41'inin, kadın öğrencilerin ise %43.4'ünün bu soruya “hayır, uygun bulmuyorum” yanıtını verdiği görülmektedir. Öte yandan, öğrencilerin %15.6'sının, sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun buldukları saptanmıştır. Cinsiyet açısından ise, erkek öğrencilerin %9.4'ünün, kadın öğrencilerin %6.2'isinin bu soruya “evet, uygun buluyorum” yanıtını verdiği tespit edilmiştir. Buna göre, cinsiyet açısından sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun bulup bulmadıkları konusundaki görüşleri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.13. Araştırmaya katılan bireylerin “Sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kız			
Evet	N	36	24	60	2.626	0.105
	%	9.4	6.2	15.6		
Hayır	N	158	167	325		
	%	41.0	43.4	84.4		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.14’de, öğrencilerinin cinsiyetlerine göre “fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %84.2’sinin spora şike olaylarının karışmasını uygun bulmadıkları tespit edilmiştir. Cinsiyete göre hem erkek hem de kadın öğrencilerin %42.1’i bu soruya “hayır, uygun bulmuyorum” yanıtında bulunmuştur. Diğer yandan, öğrencilerin %15.8’inin “fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını uygun buldukları anlaşılmaktadır. Erkek öğrencilerin %8.3’ünün, kadın öğrencilerin ise %7.5’inin bu soruya “evet, uygun buluyorum” yanıtını verdiği tespit edilmiştir. Buna göre, cinsiyete göre fair-play açısından spora şike olaylarının karışması ile ilgili öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.14. Araştırmaya katılan bireylerin “Fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	32	29	61	0.124	0.725
	%	8.3	7.5	15.8		
Hayır	N	162	162	324		
	%	42.1	42.1	84.2		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.15’e göre, öğrencilerin %85.7’sinin, sporcuların doping kullanmasını uygun bulmadığı yönünde görüş belirttiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin

%42.3'ünün, kadın öğrencilerin ise %43.4'ünün bu soruya “hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdiği bulunmuştur. Diğer yandan, öğrencilerin %14.3'ünün, sporcuların doping kullanmasını uygun buldukları yönünde görüş bildirdiği saptanmıştır. Erkek öğrencilerin %8.1'inin, kadın öğrencilerin ise %6.2'sinin bu soruya “evet, uygun buluyorum” cevabını verdiği tespit edilmiştir. Buna göre, yapılan analiz sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.15. Araştırmaya katılan bireylerin “Sporcuların doping kullanmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet			χ^2	P
		Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	31	24	55	0.916	0.339
	%	8.1	6.2	14.3		
Hayır	N	163	167	330		
	%	42.3	43.4	85.7		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.16'da öğrencilerinin genel olarak sporda istenmeyen davranışları uygun bulup bulmadıkları ile ilgili görüşleri incelendiğinde gerek kadın gerekse de erkek öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%87.5), sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını, sporcuların bahis oynamalarını, fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını ve sporcuların doping kullanmalarını onaylamadıkları görülmektedir. Buna göre, araştırmaya katılan Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin büyük bir kısmının, sporda istenmeyen davranışları uygun bulmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4.16. Araştırmaya katılan bireylerin genel olarak sporda istenmeyen davranışları uygun bulup buldukları ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet			χ^2	P
		Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	28	20	48	1.384	0.239
	%	7.3	5.2	12.5		
Hayır	N	166	171	337		
	%	43.1	44.4	87.5		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.17'de öğrencilerinin %71.9'unun "sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazı" uygun bulmadıkları tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %34.5'i, kadın öğrencilerin ise %37.4'ü bu soruya "hayır, uygun bulmuyorum" cevabını vermiştir. Diğer yandan, öğrencilerin %28.1'inin hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazı uygun buldukları tespit edilmiştir. Cinsiyete göre, erkek öğrencilerin %15.8'i, kadın öğrencilerin ise %12.2'si, bu soruya "evet, uygun buluyorum" cevabını vermiştir. Buna göre, cinsiyet açısından sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazları uygun bulup bulmadıkları ile ilgili görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.17. Araştırmaya katılan bireylerin "sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazları uygun bulup bulmadıkları" hakkındaki görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet			χ^2	P
		Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	61	47	108	2.228	0.135
	%	15.8	12.2	28.1		
Hayır	N	133	144	277		
	%	34.5	37.4	71.9		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.18'de öğrencilerin “spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışları uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %74.8’inin bu davranışı onaylamadığı görülmektedir. Cinsiyete göre, erkek öğrencilerin %37.4’ünün, kadın öğrencilerin ise %37.4’ünün “hayır, uygun bulmuyorum” yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Öte yandan, öğrencilerin %25.2’sinin bu davranışı uygun bulduğu saptanmıştır. Erkek öğrencilerin %13’ü, kadın öğrencilerin ise %12.2’sinin bu soruya “evet, uygun buluyorum” cevabını verdikleri bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyete göre “spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışlar” ile ilgili öğrenci görüşleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.18. Araştırmaya katılan bireylerin “Spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışları uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet			χ^2	P
	Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	50	47		
	%	13.0	12.2		
Hayır	N	144	144	0.069	0.792
	%	37.4	37.4		
Toplam	N	194	191		
	%	50.4	49.6		

Tablo 4.19'de “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %73.2’sinin “hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %34.5’i, kadın öğrencilerin ise %38.7’si bu soruya “hayır, uygun bulmuyorum” yanıtını vermiştir. Diğer yandan, öğrencilerin %26.8’inin “evet, uygun buluyorum” cevabını verdiği görülmektedir. Cinsiyete göre, erkek öğrencilerin %15.8’i, kadın öğrencilerin %10.9’u “evet, uygun buluyorum” yönünde görüş bildirmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyet açısından “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermeleri” hakkındaki görüşleri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 4.19. Araştırmaya katılan bireylerin “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	61	42	103	4.390	0.036
	%	15.8	10.9	26.8		
Hayır	N	133	149	282		
	%	34.5	38.7	73.2		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.20'de öğrencilerinin “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermesini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %66.2 oranında “hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %29.6’sının, kadın öğrencilerin ise %36.6’sının hakeme karşı saldırgan tepkiyi uygun bulmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan, öğrencilerin %33.8 oranında “evet, uygun buluyorum” yanıtını verdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler %20.8, kadın öğrenciler ise %13 oranında “evet, uygun buluyorum” yanıtında bulunmuştur. Buna göre, cinsiyet açısından “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermesini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$).

Tablo 4.20. Araştırmaya katılan bireylerin “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermesini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	80	50	130	9.759	0.002
	%	20.8	13.0	33.8		
Hayır	N	114	141	255		
	%	29.6	36.6	66.2		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.21'de öğrencilerin “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket etmelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %70.9’unun bu davranışı uygun bulmadığı tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %31.7, kadın öğrencilerin %39.2 oranında “hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdikleri saptanmıştır. Diğer yandan, öğrencilerin %29.1’inin kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket edilmesini uygun bulduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin %18.7, kadın öğrencilerin ise %10.4 oranında “evet, uygun buluyorum” cevabını verdikleri bulunmuştur. Buna göre, cinsiyet değişkeni açısından “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket etmeleri” hakkındaki görüşleri arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0.05$).

Tablo 4.21. Araştırmaya katılan bireylerin “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket etmelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet			χ^2	P
		Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	72	40	112	12.201	0.0004
	%	18.7	10.4	29.1		
Hayır	N	122	151	273		
	%	31.7	39.2	70.9		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.22'de “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili öğrenci görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %69.9 oranında “hayır, uygun bulmuyorum” yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %32.2’si, kadın öğrencilerin ise %37.7 oranında “hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin %30.1 oranında “evet, uygun buluyorum” cevabını verdikleri bulunmuştur. Erkek öğrencilerin %18.2’sinin, kadın öğrencilerin ise %11.9’unun “evet, uygun buluyorum” cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyet açısından “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle

kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmeleri” hakkındaki görüşlerinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 4.22. Araştırmaya katılan bireylerin “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmelerini uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	70	46	116	6.581	0.010
	%	18.2	11.9	30.1		
Hayır	N	124	145	269		
	%	32.2	37.7	69.9		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.23'de “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmaları” ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %69.9 oranında “ hayır, uygun bulmuyorum” cevabını verdikleri görülmektedir. Erkek öğrencilerin %32.5’i, kadın öğrencilerin ise %37.4’ü “ hayır, uygun bulmuyorum” yanıtında bulunmuştur. Diğer yandan, öğrencilerin %30.1 oranında “ evet, uygun buluyorum” cevabını verdikleri saptanmıştır. Erkek öğrencilerin %17.9’unun, kadın öğrencilerin %12.2’sinin “ evet, uygun buluyorum” cevabını verdiği görülmüştür. Buna göre, cinsiyet açısından “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmaları” hakkındaki görüşlerde anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 4.23. Araştırmaya katılan bireylerin “ taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmalarını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Cinsiyet		Toplam	χ^2	P
		Erkek	Kadın			
Evet	N	69	47	116	5.491	0.019
	%	17.9	12.2	30.1		
Hayır	N	125	144	269		
	%	32.5	37.4	69.9		
Toplam	N	194	191	385		
	%	50.4	49.6	100.0		

Tablo 4.24'de öğrencilerinin genel olarak sporda şiddet davranışları hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcıların çoğunluk kısmının (%75.8) “hakemler kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermelerini”, “hakemler kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermelerini”, “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket etmelerini”, “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmelerini” ve “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmalarını” uygun bulmadıkları yönünde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyete göre erkek öğrencilerin sporda şiddet davranışlarını destekleyen yüzdesinin (%14.8), kadın öğrencilerden (%9.4) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.24. Araştırmaya katılan bireylerin genel olarak sporda şiddet davranışları uygun bulup bulmadıkları ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet			χ^2	P
	Erkek	Kadın	Toplam		
Evet	N	57	36	5.828	0.016
	%	14.8	9.4		
Hayır	N	137	155	5.828	0.016
	%	35.6	40.3		
Toplam	N	194	191	5.828	0.016
	%	50.4	49.6		

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara yönelik vermiş oldukları yanıtlar cinsiyet değişkenine göre incelenmiştir.

Bu araştırmada, öğrencilerin sporda istenmeyen davranışlar anketine vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda; sahaya yabancı madde atılması ile ilgili görüşlerinde cinsiyet açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, kadın öğrencilerin sahaya yabancı madde atmasının doğru olduğu yönündeki görüşü erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu saptanmıştır (Tablo 4.11). Reyhan (2015) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin cinsiyetlerine göre sahaya yabancı maddeler atılması ile ilgili görüşleri incelenmiş, araştırma sonucunda erkek öğrenciler ile kadın öğrenciler arasında benzer şekilde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin "Sporcuların bahis oynamalarını uygun bulup bulmadıkları" ile ilgili görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre, cinsiyete göre katılımcıların görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak hem kadın hem de erkek öğrencilerinin sporcuların bahis oynamalarını onaylamadıkları tespit edilmiştir (Tablo 4.12). şeker (2011), tarafından yapılan bir çalışmada, cinsiyete göre sporcuların bahis oynamalarını uygun bulup bulmadıkları ile ilgili görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin "Sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun bulup bulmadıkları" ile ilgili görüşlerinde elde edilen sonuçlara göre, cinsiyete göre görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır (Tablo 4.13). Reyhan (2015) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde erkek ve kadın öğrencilerin görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna ek olarak bulgulara göre hem kadın hem de erkek spor bilimleri fakültesi

öğrencilerinin, sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını onaylamadıkları tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin “Fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet açısından öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak, bulgulara göre hem kadın hem de erkek öğrencilerinin Fair-play açısından spora şike olaylarının karışmasını onaylamadıkları görülmektedir (Tablo 4.14). Ekici (2013) tarafından yapılan bir araştırmada, cinsiyet açısından katılımcıların şike algılarında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Yıldız ve ark. (2018) tarafından yapılan bir diğer araştırmada, cinsiyet değişkenine göre bireylerin sporda şike algılarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada hem kadın hem de erkek katılımcılar, sporda şikenin olduğunu belirtmiştir. Şeker’in (2011) çalışmasında, sporcuların maçı kazanmak için şike yapmaları konusundaki görüşlerinde erkek ve kadın üniversite öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin “Sporcuların doping kullanmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre, cinsiyete göre ilgili öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak elde edilen bulgular hem kadın hem de erkek öğrencilerin, sporcularının doping kullanmasını onaylamadıklarını göstermektedir (Tablo 4.15). Reyhan (2015) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin cinsiyete göre “Sporcuların doping kullanmasını uygun bulup bulmadıkları” ile ilgili görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna ek olarak, bulgulara göre hem kadın hem de erkek öğrencilerin, sporcuların doping kullanmasını onaylamadıkları saptanmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar, bu araştırmanın sonuçları ile benzerdir. Literatürde yer alan birçok çalışmadan elde edilen sonuçlar, sporcuların doping kullanmasını onaylanmadığını göstermektedir. Çınar ve ark. (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, doping ve sporcularda kullanımı hakkında, spor etkinliklerinin ve Olimpiyatların, spor bilinci ve izlemekten zevk almaktan çok ticari bir boyuta sahip olduğunu ve sporcular arasında kazanma arzusunun artmasının doping kullanımını yönlendiren en önemli faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin “sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazlar” ile ilgili görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet açısından öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak, elde edilen bulgulara göre hem kadın hem de erkek öğrencilerin sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazı onaylamadıklarını göstermektedir (Tablo 4.17). Reyhan (2015) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde cinsiyete göre öğrenci görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak bulgular hem kadın hem de erkek öğrencilerin sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazı onaylamadıklarını göstermektedir. Saeed (2020) tarafından Cezayir’de yapılan bir çalışmada, hakemlerin verdiği hatalı kararların, sporcuların psikolojisini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Bu kararların itirazlara neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin “spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışlar” ile ilgili görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet açısından ilgili öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak, bulgulara göre hem kadın hem de erkek öğrencilerin spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışları onaylamadıkları saptanmıştır (Tablo 4.18). Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyetin spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışların onaylanıp onaylanmamasında anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilmektedir. Şeker (2011) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışlar konusunda cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermesini”, “hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermesini”, “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde hareket etmelerini”, “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmelerini”, “taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmalarını”, uygun bulup bulmamaları ile ilgili görüşlerinde anlamlı farklılıklar olduğu

saptanmıştır. Buna göre cinsiyet açısından erkeklerin sporda şiddet davranışlarını destekleyen yüzdesinin, kadınlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4.24). Bulgulara göre, sporda şiddet davranışları üzerinde cinsiyetin önemli bir belirleyici olduğu söylenebilmektedir. İlgili literatürde benzer şekilde sporda şiddet ve istenmeyen davranışlar konusunda cinsiyet göre farklılık olduğuna yönelik bulgular yer almaktadır. Kuru ve Var (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, futbol taraftarlarının büyük bir bölümünün (%83,4) müsabaka esnası, öncesi ve sonrasında şiddet olaylarına karışmadıkları saptanmıştır. Koçer (2012) tarafından yapılan bir çalışmada taraftarların saldırganlık eğilimleri üzerinde cinsiyetin önemli bir belirleyici olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre kadın taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin erkek taraftarlara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yıldırım'ın (2017) gerçekleştirdiği, futbol antrenörlerinin şiddet olaylarına bakış açısı hakkında yapılan bir çalışmada, hakemlerin haksız kartları ve aleyhte karar vermelerinin saldırganlığını etkilediği belirtilmiştir. Gür (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, her ne kadar spor müsabakalarında şiddet olayları azalma eğiliminde olsa da ortaokul ve lise öğrencilerinin, özellikle erkek öğrencilerin spor müsabakalarında şiddet eğilimlerinin kadınlardan daha fazla olduğu öne sürülmüştür. Jewell ve ark. (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, erkeklerin kadınlara oranla şiddet içeren sporlara ve saldırganlığa daha fazla merak duydukları ve sporda şiddete kadınlardan daha fazla eğilimli oldukları belirtilmiştir. Diğer taraftan, çalışmada kadın taraftarların erkek taraftarlar kadar olmasa da şiddet eğilimi gösterdikleri yönünde bulguya rastlanmıştır. Gümüşgül (2016) tarafından futbol seyircilerinin saldırganlık, şiddet ve holiganizme yönelik davranışlarının önlenmesinde serbest zaman etkinliklerine katılımın etkisinin incelendiği bir araştırmada, cinsiyet değişkenine göre erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Buna göre, cinsiyet faktörünün sporda seyirci saldırganlığı ve şiddet düzeyini önemli ölçüde etkilediği rapor edilmiştir. Hasan (2018) tarafından Irak ve Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Türk erkek öğrencilerin yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık ortalamaları Iraklı erkek öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek saptanmıştır. Türk kız öğrencilerin de yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık ortalamaları Iraklı kız öğrenci ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Literatürde yer alan birçok çalışma bulgusu da sporda şiddet ve istenmeyen davranışların onaylanmadığını

göstermektedir. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Sporun bir dostluk ve kardeşlik yeri olduğu günlerin aksine, günümüzde saldırganlık ve şiddet eğiliminin yükselişe geçtiği görölmekte ve bu durum da sporun her kesiminden bireyin rahatsız olmasına neden olmaktadır. Pek çok sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal faktör bu bağlamda ele alındığında birçok neden spor müsabakalarında şiddete katkıda bulunmaktadır. Bu faktörler göz önüne alındığında, sporda şiddetin ortaya çıkmasında cinsiyetin ve taraftarların önemli rol oynadığı düşünölmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre şiddet ve sporda istenmeyen davranışlara ilişkin görüşlerin konusunda farklılık olup olmadığının incelenmesi amacıyla yürütülen bu araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören kadın ve erkek öğrencilerin önemli çoğunluğunun spordaki istenmeyen davranışları onaylamadıkları saptanmıştır. Araştırma sonucunda, sporda istenmeyen davranışlara ilişkin görüşlerde cinsiyet değişkeninin önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Sporda şiddete yönelik araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören erkek ve kadın öğrencilerin görüşlerinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, erkeklerin sporda şiddet eylemlerini onaylayan oranının, kadınlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, cinsiyet faktörünün sporda şiddetin olaylarının onaylanmasını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

Öneriler

1. Araştırmanın bulgularına göre kadın taraftarların, sporda saldırganlık ve kötü tezahüratın azalmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, kadınların maçları izlemeye gitmeleri teşvik edilmelidir.
2. Sporda şiddet istenmeyen davranışlara karşı eğitim kurumlarında dersler ve/veya seminerler verilmelidir.
3. Hem antrenörler hem de kulüp yöneticileri, sporculara sporda centilmenlik çerçevesinde örnek olmalı, halkı ve taraftarları kışkırtan olumsuz davranışlardan kaçınmalıdır.

4. Medya ve yazınsal platformlarda, haftalık spor programlarında bir bölüm olarak, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlar konusuna yer verilmelidir.
5. Hakemler iyi eğitilmeli ve yarışmalara tam kapasite ile hazırlanmalıdır.
6. Spor sahaları içinde ve çevresinde sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı tedbirler alınmalı ve sorunun kaynağı ele alınmalıdır.
7. Sporda şiddet yasası tam olarak uygulanmalı ve yetkili kurumlar ve uygulayıcılar bu konuda kararlılıkla mücadele etmelidir.
8. Milli piyango, spor toto veya ilgili spor federasyonunun sağladığı kaynaklardan örnek davranış sergileyenler ödüllendirilmelidir.
9. Medya, sporda şiddet ve saldırgan davranışları azaltmak için kampanyalar düzenlemeli ve sporcuları, antrenörleri, yönetimi, yetkilileri ve izleyicileri katılmaya teşvik etmelidir.
10. Özellikle Fair-play eğitimi, orta öğretim seviyesinden itibaren verilmeli, sporda kaybetmenin kazanmak kadar doğal olduğu anlatılmalı, rakipsiz sportif karşılaşmaların olmayacağı anlatılmalı, bu sebeple rakibine saygılı bir taraftar profilinin geliştirilmesi gerektiği anlatılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acet, M. (1997). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol Ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Acet, M. (2001). *Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Acet, M. (2005). *Sporadaki saldırganlık ve şiddet*. (1.bs). Ankara: Morpa Kültür Yayınları.
- Adıgüzel, M. (1999). *Sporun kitlelere yaygınlaştırılmasında televizyonun rolü ve bölgesel televizyonların spor yayın politikalarının bölge halkı tarafından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ailede Şiddet Komisyonu Raporu, (2013). *Tüm yönleri ile şiddet*, (Edt: Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.), Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Aksu, M. (2013). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Gaziantep Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Akşar T. (2005). *Endüstriyel Futbol*. (1.bs). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Almanya – Magdeburg’daki İsyarlarda Polisler Yaralamıştır. (2016, 24 Haziran). <https://P.Dw.Com/P/2fjzl> .
- Ankay, A. (2002). *Ruh Sağlığı Davranış Bozuklukları*. Ankara:Turhan Kitapevi.
- Arıkan, A. N. (2000). *Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arıkan, Y. (2007). *Futbolda Şiddet ve Polis*. Polis Bilimleri Dergisi, 9(1-4), 109 - 132.
- Arsıanoğlu, K. (2005). *Futbolun Psikiyatrisi*. Ankara: İthaki Yayınları.
- Aslantürk, Z. (2000). Amman, MT., *Sosyoloji Kuramlar, Kurumlar. Süreçler, Teorileri*. (1.bs). İstanbul: Kaktüs Yayınları, 234-314.
- Aşukin, N.S., Butırskiy, N.P., Veber, A.B., Davıdov, A.İ., İlina, İ.V., Yunin, M.M. (1979). *Politika Sözlüğü*, (Çev. Mazlum, Beyhan) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Atalay, A. (2010). *Hukuksal Boyutları İle Futbolda Şiddet Olgus*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Austin, M.W. (2008). *Football and Philosophy: Going Deep*. United States of America: University Press of Kentucky, 75.
- Ayan, S. (2006). *Şiddet Ve Fanatizm*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 191-209.
- Bahadır, Z. (2006). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomikkültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi (Konyaspor Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. Bilge Yayınları, İstanbul.

- Bandura, A., Underwood, B., Fromson, M. E. (1975). *Disinhibition Of Aggression Through Diffusion Of Responsibility And Dehumanization Of Victims*. Journal Of Research In Personality, 9(4), 253-269.
- Baron, R. A., Bryne, D. (1987). *Social Psychology: Understanding Human Interaction*. (5.bs). Boston: Allyn & Bacon.
- Batur, Y. (1998). *Bilim Kurgu Sinemasında Şiddet ve İdeoloji*. Ankara: Kitle Yayınları, 58.
- Bayram, A. (2011). *Futbol Seyircilerinin Taraftarlık Ve Şiddet İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cengiz, R.(2004). *Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri Ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Comeron, M. (2002). *The Prevention of Violence in Sport*. Integrated Projects.
- Çağlayan, H.S. (2003). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimindeki Rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çaha, Ö. (1999). *Spora Yaslanarak Bir Nefes Almak*. Düşünen Siyaset Dergisi, (2), 115-125.
- Çalışlar, A. (1983). *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çınar, V., Öztürk, M., Şebin, K., Yazıcı, G. (2007). *Doping Ve Sporcularda Kullanımı / Doping And Usage*. Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(3), 3-9.
- Çolakoğlu T., Esra Erturan, E. (2009). *Spor federasyonlarının özerkleşmeleri ve hukuksal boyutunda spor hukuku gereksinimleri*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(27), 323-335.
- Demir, B. (2009). *Görsel Medya'nın Spordaki Şiddete Etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dikici, S.T. (2009). *Çarşı Bir Başka Taraftarlık*. (2.bs). Ankara: Dipnot Yayınları,
- Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dursun, Y. (2011). *Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?*. FLSF Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi, (12), 1-18.
- Dündar, C. (1996). *Televizyon ve Şiddet*. Cogito Dergisi, İstanbul: (6-7), 385-389.
- Efiliti, E. (2006). *Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı Ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ekici, H. (2013). *Demografik Özelliklere Göre Türkiye'de Sporda Şike Algısı Ve Gaziantep İli Örneği*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(7), 1-26.
- Epak. (1999). *Disiplin uygulamasında futbolcu-hakem ilişkisi*. İstanbul: Futbol Eğitim, T.F.F.Yayını, 28.
- Erich, F. (1982). *İnsandaki Yıkıcığın Kökenleri*. (Çev. Alpagut, Ş.), (3.bs). İstanbul: 1.kitap, Payel Yayınları,
- Erkal, M., Güven, Ö., ve Ayan, D. (1998). *Sosyolojik Açıdan Spor*, (3.bs). İstanbul: Der Yayınları.
- Erkiner, K. (2004). *Sporda Şiddet ve Fanatizm Semineri Notları*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi Yayınları,

- Eroğlu, S.E. (2009). *Saldırđanlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ertan ,A. (1996). *Saldırđanlık-Şiddet*, Cogito, (6-7): 143.
- Ertürk, Y. (1994). *Toplumsal-Kültürel Dinamikler ve Aile, Aile ve Eğitim*. Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.
- Freedman, J.L., Sears, D.O., And Carlsmith, J.M. (1993). *Sosyal Psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Freud, S. (1971). *Introductory Lectures On Psychoanalysis*. Londra. Hogarth Press, (Çev. Selçuk Budak), Psikanalize Giriş Dersleri, (1. bs), Ankara: Öteki Yayınevi, 1994.
- Fromm, E. (1981). *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*. (Çev. Artan, A.,) İstanbul: Dilek Matbaası,
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. İstanbul: Payel Yayınevi,
- Gana Ligi'nde Garip Bir Olay... Taşlı Toplu Saldırı. (2021, 8 Şubat). <https://www.alaraby.co.uk/sport/> .
- Geçtan, E. (1996). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi,
- Gill, L.D. (1986). *Psychology dynamick of sport*. First Edition. Lyon Human Kinetics Publ, Champaign.
- Goswami, B.B. (1995). *Cultural Adaptability of Violence*. Indian: Perspectives in Grimindogy, 9.
- Green, R.G. (1990). *Human Aggression*. (1.ed), Buckingham: Open University Pres.
- Guttman A. (1986). *Sport Spectators*. New York:Colombia University Press.
- Gülahmetoğlu Y. (2015). *Türk sporundaki şiddet olaylarının reklam ve pr aktiviteleri kullanarak değıştirebilme çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırđanlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırđanlık ve Öfke Düzeyleri Üzerinde Etkisi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gümüşgöl, O. (2016). *Futbol Seyircilerinde Saldırđanlık, Şiddet Ve Holiganizme Yönelik Davranışların Önlenmesinde Serbest Zaman Etkinliklerine Katılım Etkisinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Gür, B. (2015). *Evrensel Bir Sorun: Sporda Şiddet*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Harding, C. (2006). Making Sense of Aggression, Destructiveness and Violence (eds). *Aggression and Destructiveness, Psychoanalytic Perspectives*. New York: East Sussex: Routledge.
- Hasan, A. S. (2018). *Irak Ve Türkiye'de Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Saldırđanlık Düzeylerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İlhan, E. Çimen, Z. (2001). *Spor Alanlarında Şiddet Ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Algıları*. Niğde Üniversitesi, Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(3), 224-234.
- İmamoğlu, O. (1990). *Türkiye'de Sporcu ve Seyirci Sağlığı* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: 1990.

- Jewell, T. R., Moti, A., Coates, D. (2012). *A Brief History Of Violence And Agression In Spectator Sports*. Violence And Agression In Sporting Contests Sports Economics Management And Policy, 11-26.
- Karabiyik, Ç. (2003). *Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenler* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karagözoğlu, C. (1994). *Spor Yöneticiliklerinin Yeterlilikleri İstanbul Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayaoglu, A. (2004). *Sosyal Psikoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kılıçgil E., Partal M. (2003). *Süper ligde oynayan bir futbol takımı taraftarlarının şiddete neden olan tahrik olma unsurları üzerine bir araştırma*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Ankara: 8(2), 43-52.
- Kocacık, F. (2001). *Şiddet Olgusu Üzerine*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1), 1-7.
- Koçer, M. (2012). *Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(32), 111-135.
- Kongo: Mısırlı Zamalek Ve Sudanlı Al-Hilal Rakipleri Arasındaki Maçta 15 Ölmüş. (2014, 12 Mayıs). <https://Arabic.Cnn.Com/Sport/2014/05/12/Congo-Tp-Riots> .
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. (1.bs). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, F. (1991). *Denetim Odağı ile Saldırgan Davranışlar Arasındaki* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Krug, E.G., Linda, L.D., James A.M., Anthony B.Z ve Rafael, L. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization.
- Kuru, E. (1996). *Sporda Psikoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi,
- Kuru, E. (2000). *Sporda Psikoloji*. (1.bs). Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi İletişim Basımevi, 37-40.
- Kuru, E., Var, L. (2009). *Futbol seyircilerinin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma (Kırşehir ili örneği)*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2), 141-153.
- Küçük, V. (1997). *Sporda Yönlendirmenin Yeri ve Önemi, (Futbol Örneği)* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük, V. (2000). *Sporda Performans ve Şans Faktörü*, II.Futbol ve Bilim Kongresi, İzmir: Ege Üniversitesi,
- Michaud, Y. (1996). *Şiddet*. (Çev. C. Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları, 5-8.
- Mutlu, K.,(1991). *Sporda Anarşi ve Şiddet Türk Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul:Yayına Hazırlayan: (Erdemli A).
- Nirun, N. Öner, A., Baykurt, N. (1993). *Liseler İçin Sosyoloji III*. (7.bs) İstanbul: MEB Yayınları, 143-145.
- Okur U. (2015). *Toplumsal olayların spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamına etkiler* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Önal, E. E. (2011). *Saldırganlık ve Saldırganlık Nedenlerine İlişkin Kuramlar*, http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_7195.htm.
- Özbydar, S. (1983). *İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar, 214-234.
- Özdağ, S., Duman, S., Atalay, A., Fişekçioğlu, İ. B. (2010). *Futbolda Şiddet Ve Yasal Karşı Tedbirler*. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 3(2), 1309-1336.
- Özdağ, S., Duman, S., Atalay, A., Fişekçioğlu, İ. B. (2010). *Futbolda Şiddet Ve Yasal Karşı Tedbirler*. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 3(2), 1309-1336.
- Özkalp, E. (1994). *Sosyolojiye Giriş*. (7.bs). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 371.
- Öztürk, M. O. (1994). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. (5.bs). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Öztürk, S.B. (2003). *Spor, Taraftar Saldırganlığı ve Güvenlik Önlemleri* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Pulur, A., Kaynak, İ., Orhan, S.(2004). *Polislerin Spor Müsabakalarındaki Saldırgan Seyirciye Müdahalede Kendi Taraftarlığının Etkisinin Araştırılması*. Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 241- 260.
- Reich, W. (1947). *Die Funktion Des Orgasmus*. New York, (Çev. Bertan Onaran), Bedensel Boşalmanın İşlevi, (2. bs), İstanbul: Payel Yayınevi, 1982.
- Reyhan, S. (2015). *Türk futbolunda taraftar şiddetinin boyutları ve taraftar şiddetini etkileyen unsurların değerlendirilmesi*. Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 30-41.
- Saeed, M., Magadi, M., Qawasmiya, İ. (2020). *The Contribution Of Mathematical Arbitration To The Violence In Football Stadiums Algerian*. The Excellence Journal Of Sciences And Techniques Of Physical And Sports Activities, 5(2), 70-89.
- Serarslan, Z. (1990). *Spor Pazarlaması, Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Pazarlama Tekniklerinden Yararlanma* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezen, Y. (1999). *Sosyolojide Ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler Ve Tartışmalar*. M.Ü.İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sıvıkcıgil, E. (2019). *Sporda Şiddet Ve Şiddetin Medyada Yeniden* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Smith M. (1983). *Violence And Sport*. Toronto: Butterwort & Co.Ltd.
- Sokullu Akıncı, F., Aytaç, B., Aytaç, M., Bayram, N., Bilgel, N., Bozkurt, V. ve Yıldız, S. (2011). *İşyerinde Şiddet*. İstanbul: Beta Yayınları,
- Süer, H. (1998). *Şiddet İçeren Ve İçermeyen Suç Davranışı Gösteren Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olgularının, Kişilik Özellikleri ve Geçmiş Yaşam Deneyimleri Açısından Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H. (2011) *Lise Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik ve Saldırganlık İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üniversitesi İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şeker, R. (2011). *Lise Ve Üniversite Düzeyinde Öğrenim Gören Gençlerin, Sporda Şiddet Ve İstenmeyen Davranışlara Karşı Görüşlerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Taptık, A. (2010). *İlköğretim Okullarında Şiddet Ve Sebeplerine Yönelik Öğretmen Ve Yönetici Görüşleri (İstanbul İli Küçükçekmece İlçesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taşgın Ö. (2000). *Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tek, Ö. (2002). *Çatalhöyük Buluntularında Şiddet*, Time, BBC Boks, London, <https://www.newscientist.com>.
- Tezcan, M. (1977). *Boş Zaman Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaası,
- Tezcan, M. (1997). *Türk Kişiliği Ve Kültür-Kişilik İlişkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, 151.
- Tunç, A.A. (2019). *Futbol Taraftarlarının Şiddet Ve Saldırganlık İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi (Antalyaspor Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ünsal, A. (1996). *Genişletilmiş Şiddet Tipolojisi*. Cogito, (6-7): 29-30.
- Ünsal, A. (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi: Ticarileşen Türkiye Futbolunda Şiddet*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ürkmez, A. (2001). *Futbolda 700 Yıllık Şiddet*. Sporun Rengi Dergisi, 1(3), 48-51.
- Var, L. (2008). *Futbolda seyircilerin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma (kırşehir ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve Şiddet: Türkiye’de Eşler Arası Şiddet*. Ankara: Uyum Ajans, 3.
- Vojinovic, B. (2016). *Futbolda Şiddet Ve Hukuki Boyutları* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yekeler, B. (2010). *Malatya’da Kırsal Bir Bölgede Ergenlik Dönemindeki Gençlere Yönelik Şiddet Ve Etkileyen Faktörleri* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Yetim, A. A. , Ahmet Faik, İ., & Çimen, Z. (1998). *Spor Yöneticilerinin Yönetimde İnsan İlişkilerinde Benimsedikleri Yaklaşımlar*. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi , 3(5)51-58.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve Spor*, Ankara: Topkar Matbaacılık, S.114-196.
- Yetim, A.A. (2010). *Sosyoloji ve Spor*. (4.bs). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldırım, M. (2017). *Futbol Seyircilerinin Saldırganlık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(50), 1046-1057.
- Yıldız, M., Gülle, M., Yıldız, Ö. (2018). *Türk Toplumunun Sporda Şike Algısına Yönelik Görüşlerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kırıkkale İli Örneği)*. Türk Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 27-40.
- Yıldız, R. (1999). *Eğitim ve Sosyal Değişme-Türkiye Örneği* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yılmaz, H. (2010). *Aile içi şiddet ve Huzur/Din Eğitimi*. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14(1), 93-124.

Yüce, A. (2019). *Futbolda Şiddet Eylemlerinin Gerçekleşmesinde Medyanın Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Yücel, A.S. Atalay.A., Gürkan,A. (2015). *Sporda Şiddet Ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar*, Uluslararası Hakemli Psikiyatri Ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi, 2(2), 68-90.

Zelyurt, M. K., (2017). *Futbolda Şiddet ve Taraftarlık*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mustafa Ahmed Obaid OBAID
Eğitim	
Lise	Ghassanid Lisesi (2015)
Lisans	Mustansiriya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Fakültesi (2015-2018)
Yüksek Lisans	Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (2019- 2021)
Doktora	
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce	

EKLER

EK-1. ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.03.2021-E.23619

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-94025189-050.03-23619
Konu : Etik Kurul Karar Formu

Sayın Prof. Dr. Fahri AKÇAKOYUN

İlgi : 16/03/2021 tarihli ve 11091771/100/19170 sayılı yazı.

"Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Balıkesir Üniversitesi Örneği)" başlıklı çalışmanız hakkında Etik Kurulumuzun bilimsel ve etik yönden oluşturduğu görüş ekteki karar formunda belirtilmiştir. Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Fuat EREL
Başkan

Ek: Karar Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BE6E56ETT Pin Kodu : 61512

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/balikesir-universitesi-ebys>

Adres: Tıp Fakültesi Çağış Yerleşkesi 10145 Balıkesir

Telefon: 0266 6121461-1122 Faks: 0266 6121459

e-Posta: etik_bautip@gmail.com Web: http://www.balikesir.edu.tr/index.php/baun/birim/tip_fakultesi

Kep Adresi: balikesiruniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Belgin Topçu

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 0266 6121461 - 6707

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	"Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Balıkesir Üniversitesi Örneği)"
-----------------------	---

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
	AÇIK ADRESİ:	Çağış Yerleşkesi Uşak Yolu Üzeri, 10145 BALIKESİR
	TELEFON	266 612 14 61-6707
	FAKS	
	E-POSTA	bauklinetik@gmail.om

BAŞVURU BİLGİLERİ	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Prof.Dr.Fahri AKÇAKOYUN			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI(BESYO)			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	BALIKESİR			
	VARSA İDARİ SORUMLU UNVANI/ADI/SOYADI				
	DESTEKLEYİCİ				
	PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI/SOYADI (TÜBİTAK vb. gibi kaynaklardan destek alanlar için)				
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ				
	ARAŞTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐		
		FAZ 2	☐		
		FAZ 3	☐		
FAZ 4		☐			
Gözlemsel ilaç çalışması		☐			
Tıbbi cihaz klinik araştırması		☐			
İn vitro tıbbi tanı cihazları ile yapılan performans değerlendirme çalışmaları		☐			
İlaç dışı klinik araştırma		☒			
Diğer ise belirtiniz					
ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLARARASI ☐	

Not: Etik kurul başkanı, imzasının yer almadığı her sayfaya imza atmalıdır.

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	"Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Balıkesir Üniversitesi Örneği)"
-----------------------	---

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili			
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ			Türkçe ☒	İngilizce ☐	Diğer ☐	
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☒	İngilizce ☐	Diğer ☐	
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☒	İngilizce ☐	Diğer ☐	
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☒	İngilizce ☐	Diğer ☐	
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı	Açıklama					
	SİGORTA	☐					
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☒					
	BIYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐					
	İLAN	☐					
	YILLIK BİLDİRİM	☐					
	SONUÇ RAPORU	☐					
	GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐					
DİĞER:	☐						
KARAR BİLGİLERİ	Karar No:2021/93	Tarih:24.03.2021					
	Yukarıda bilgileri verilen başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın/çalışmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve uygun bulunmuş olup araştırmanın/çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerden izin alınması şartıyla gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına toplantıya katılan etik kurul üye tam sayısının oybirliği ile karar verilmiştir. İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik kapsamında yer alan araştırmalar/çalışmalar için Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'ndan izin alınması gerekmektedir.						

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

ETİK KURULUN ÇALIŞMA ESASI	İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:	

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile ilişki		Katılım *		İmza
			E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Prof.Dr.Fuat EREL	Göğüs Hastalıkları AD	BAÜN Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Prof.Dr.Gülten ERKEN	Fizyoloji AD	BAÜN Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Doç.Dr.Akın USTA	Kadın Hastalıkları ve Doğum AD	BAÜN Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Doç.Dr.Eren ALTUN	Patoloji AD	BAÜN Tıp Fakültesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☒	
Dr.Öğr.Üyesi Elif AKSÖZ	Tıbbi Farmakoloji AD	BAÜN Tıp Fakültesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Uzm.Dr.Mehmet ÇALIŞKAN	Halk Sağlığı Uzmanı	Balıkesir KEAS Organize Sanayi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Av.Erman ARDA	Avukat	Serbest	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Hüsnü KUNDAKÇI	Eczacı	Balıkesir Sağlık Uygulama ve Arş.Hast.	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	
Serhat ALDEMİR	Emekli		E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☐	H ☐	

*:Toplantıda Bulunma

Etik Kurul Başkanının
Unvanı/Adı/Soyadı:Prof.Dr.Fuat EREL
İmza:

Not: Etik kurul başkanı, imzasının yer almadığı her sayfaya imza atmalıdır.

EK-2. ANKET FORMU

Değerli Öğrenciler

Bu anket Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören gençlerin, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

ŞİDDET; bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi, saldırı, kaba kuvvet, bedensel yada psikolojik acı çektirme yada işkence, vurma ve yaralama olarak tanımlanır.

SPORDA İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR; sporun kuralları dışındaki davranışlardır. Örneğin, taraftarlardan kötü tezahürat, doping, şike gibi durumlardır. Bu açıklamalar doğrultusunda aşağıdaki soruları cevaplayınız. cevaplar vermenizi rica eder katkılarınız için teşekkür ederiz.

(Ş.T) : **Şiddet**

(İ.D) : **İstenmeyen Davranışlar**

Mustafa Ahmed Obaid OBAID
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Balıkesir Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Kaç yaşındasınız?.....
2. Cinsiyetiniz?
() Kız () Erkek
3. Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?.....
4. **Aylık Ortalama Geliriniz?**
() 951 TL veya altı () 952 TL – 1500 TL () 1501 TL-2500 TL ()
2501TL – 3500 TL () 3501 TL veya üstü
5. **Sigara kullanıyor musunuz?**
() Evet () Hayır
6. **Alkol kullanıyor musunuz?**
() Evet () Hayır
7. **Oturduğunuz evde kiminle yaşıyorsunuz?**
() Annem – Babamla () Anne ile () Baba ile ()Yalnız yaşıyorum ()
Eşim ve çocuklarımla () Arkadaşlarımla
8. **Yaşadığınız mahalle –çevre hangisidir ?**

- () Kent merkezinde () İlçe merkezinde () Köyde () Gecekonuda
9. **Bir takım tutuyor musunuz?**
() Evet () Hayır?
10. **Tuttuğunuz takımın taraftarı olarak kendinizi ne kadar fanatik görüyorsunuz?**
() Hiç () Az () Orta () Çok Fanatik
11. Taraftarların sahaya yabancı madde atmasını uygun buluyor musunuz? (İ.D)
() **Evet** () **Hayır**
12. Sporcuların bahis oynamalarını uygun buluyor musunuz? (İ.D)
() **Evet** () **Hayır**
13. Sporcuların maçı kazanmak için hile yapmalarını uygun buluyor musunuz? (İ.D)
() **Evet** () **Hayır**
14. Fair-Play açısından spora şike olaylarının karışmasını uygun buluyor musunuz?(İ.D)
() **Evet** () **Hayır**
15. Sporcuların doping kullanmasını uygun buluyor musunuz? (İ.D)
() **Evet** () **Hayır**
16. Sporcular tarafından hakemin hatalı kararları neticesinde hakeme yapılan saldırgan şekilde itirazı uygun buluyor musunuz?(Ş.T)
() **Evet** () **Hayır**
17. Spor yöneticileri tarafından hakemlere yönelik saldırgan davranışları uygun buluyor musunuz?(Ş.T)
() **Evet** () **Hayır**
18. .Hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle antrenörlerin hakemlere karşı saldırgan tepki göstermesini uygun buluyor musunuz?(Ş.T)
() **Evet** () **Hayır**
19. Hakem kararlarının hatalı olduğu gerekçesiyle taraftarların hakeme karşı saldırgan tepki göstermesini uygun buluyor musunuz?(Ş.T)
() **Evet** () **Hayır**

20. Taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kulüp yönetimine karşı saldırgan şekilde

hareket etmelerini uygun buluyor musunuz?(Ş.T)

Evet Hayır

21. Taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi takımına karşı saldırgan bir şekilde hareket etmelerini uygun buluyor musunuz?(Ş.T)

Evet Hayır

22. Taraftarların takımın başarısızlığı nedeniyle kendi antrenörüne şiddet içerikli eylemlerde bulunmalarını uygun buluyor musunuz?(Ş.T)

Evet Hayır

Eğitimde, bilimde, sanatta çağdaş...

Balıkesir Üniversitesi
Tıp Fakültesi Dekanlık Binası
Çağış Yerleşkesi/BALIKESİR

(0 266) 612 14 62
sagbilen@balikesir.edu.tr
<http://www.balikesir.edu.tr>

